

De Strategie in Nederlandsch-Indië.¹⁾

DOOR

R. G. DOORMAN.

Alvorens tot de behandeling der taak, welke het *leger* in onze Indische oorlogen te vervullen heeft, over te gaan en, in verband daarmee, de sterkte onzer strijdkrachten bij die oorlogen te bespreken, zullen wij eerst hun algemeen karakter, waaruit het strategisch gebruik der troepen valt af te leiden, in beschouwing moeten nemen.

Algemeen karakter onzer Indische oorlogen.

Het dempen van volksofstanden en volksooproeren buiten beschouwing latende, dragen de Indische oorlogen, zonder uitzondering, in strategischen zin, alle een offensief karakter.

Immers doen wij onze strijdkrachten het vijandelijk land binnenrukken, met het doel aldaar de tegenpartij op te zoeken en hare weerkracht te breken.

Met betrekking tot die weerkracht valt al dadelijk op te merken, dat onze tegenstanders, uit lichtgeloovigheid, volgzzaamheid en gehechtheid aan de hoofden, onder hunne leiding in den strijd tegen ons, veel grootere verbittering aan den dag zullen leggen dan in dien, welken zij onderling voeren.

Zoo zagen wij in verschillende oorlogen inlandsche stammen, die bij onderlinge twisten volstrekt niet door dapperheid uitmunten, in de gevechten tegen onze troepen soms blijc geven van bewonderenswaardigen moed en groote doodsverachting.

Wij zullen er ons derhalve voor moeten wachten, onzen

1) Vervolg en slot. Zie afl. VII, Orgaan 1903/1904. Hierbij elf schetsen. 1904/05. VII.

inlandschen vijand te gering te schatten, zelfs al zouden wij vermeenen daartoe gerechtigd te zijn op grond van de berichten, welke omtrent hem en zijne wijze van oorlogvoeren tot ons zijn gekomen. Zoo zullen vermoedelijk weinigen onzer van de Maleische bevolking in Korintji zulk eene heldhaftige verdediging verwacht hebben, als ons bij den strijd om Poelau Tengah door mannen en vrouwen is te zien gegeven.

Die geringschatting was o. a. bij de 1° Atjehsche expeditie eene niet te versoonen fout en had, toen de ondervonden tegenstand veel grooter bleek te zijn dan verwacht was, ten gevolge, dat zoowel aan het moreel der troepen als aan dat van den bevelhebber een gevoelige slag werd toegebracht, welks verlamme invloed zich op den verderen gang der operatiën krachtig heeft doen gevoelen.

De hier bedoelde kenmerkende eigenschap van den inlandschen vijand in den strijd tegen de westersche overheerschers, die wij, als tegenstelling, overschatting van eigen krachten zouden kunnen noemen, komt het sterkst uit in het begin van den oorlog, wanneer hij de uitwerking onzer vuurwapenen nog niet voldoende heeft leeren kennen en nog een onbegrensd en ongeschokt vertrouwen stelt in djimats of in voorspiegelingen van zijne leiders.

Slagen wij er in, hem in dit tijdperk gevoelige verliezen toe te brengen, dan neemt zijne doodsverachting gewoonlijk al heel spoedig af; doch lijden wij in den aanvang een échec of treden wij minder krachtig op dan gewenscht is, dan stijgen zijn ongemotiveerd zelfvertrouwen on moed even snel en maken hem nog ondernemender dan te voren.

Het optreden van TEUNGKOE TAPA in 1898 op de Oostkust van Atjeh geeft ons hiervan een sprekend voorbeeld.

Nadat TAPA zich ongestraft in de destijds door onze troepen nog niet bezochte Piada-streek een aanhang had kunnen vormen en daarmede de staatjes ter Oostkust van Atjeh in de richting van Edi doortrok, sloten zich slechts betrekkelijk weinig hoofden en kamponglieden openlijk bij hem aan. Nauwelijks echter hadden de twee van Edi uitgezonden compagnieën voor de

overmacht den terugtocht aangenomen, of duizenden kozen zijne partij en brachten de geheele streek ten westen en ten noorden van Edi in beroering.

Toen daarop den 11^{en} Juni de aanval onzer versterkte troepenmacht op de stellingen ten zuiden der Edi-rivier volgde, welke den vijand op zware verliezen kwam te staan, waren alle aanhangers even snel verdwenen, en was TAPA gedwongen met het overschot zijner getrouwen naar het noordwesten de wijk te nemen.

Uit het vorenstaande volgt van zelf, dat bij onze expeditiën vooral onze eerste operatiën uitstekend moeten zijn voorbereid. Niets mag verzuimd worden, wat den goeden uitslag daarvan kan verzekeren, zelfs al zou de snelheid van handelen daaronder moeten leiden.

Hier treffen wij een kenmerkend verschil aan met hetgeen de Europcesche leerboeken der strategie daaromtrent zeggen. Deze toch stellen juist die snelheid van handelen als eersten eisch op den voorgrond, en dit zeer terecht, daar alle te verwachten bezwaren lang te voren vrij nauwkeurig bekend zijn en iedere dag wachtens den tegenstander in de gelegenheid stelt, zijne maatregelen te nemen tot verhooging zijner defensieve of offensieve kracht. In onze Indische oorlogen heeft dit motief weliswaar ook eenige waarde; doch het nadeel, dat de vijand ons door versterking zijner krachten of zijner verdedigingswerken zou kunnen berokkenen, weegt niet zoo zwaar als in Europa en zeker minder dan dat, voortvloeiende uit een ondoordacht en onvoldoende voorbereid opereeren.

Bij koloniale oorlogen, en bij Indische in het bijzonder, toch hebben wij rekening te houden met tal van factoren, die, bij de onvoldoende bekendheid met het vijandelijk land, eerst op het oorlogstooneel zelf merkbaar kunnen worden. Onder deze factoren nemen de gesteldheid van het terrein en de wijze, waarop wij, in verband daarmede, in de verpleging onzer troepen moeten voorzien, eene eerste plaats in, daar zij aan snel opereeren groote en onverwachte hinderpalen in den weg leggen.

Een sprekend voorbeeld levert ons in dit opzicht de Fransche Dahomey-expeditie in het jaar 1892.

Nadat de Generaal Dodds, die aanvankelijk de Ouémé-rivier als communicatielijn kon gebruiken, te Adégon, het uiterst bereikbare punt aan deze rivier, was aangekomen, waar hij nog 50 K.M. van Abomey, de vijandelijke hoofdplaats van koning BEHANZIN, was verwijderd, besloot hij, hoewel hij het terrein niet of zeer onvoldoende kende en de te verwachten bezwaren niet kon overzien, met eene vliegende colonne, voorzien van 9 dagen vivres, derwaarts op te rukken.

Zonder eenige maatregelen te nemen voor de inrichting van eene behoorlijke étappelijne en al wat aan transportmiddelen beschikbaar was medevoerende, bereikte hij den 10en October het op 18 K.M. van Adégon verwijderde Kossoupa, vanwaar hij den 11en October verder doorrukte.

Toen echter begonnen verschillende factoren hun invloed te doen gevoelen, als *a.* de heftige tegenstand van den vijand, welke hem een groot aantal dooden en gewonden bezorgde; *b.* de zware begroeiing van het terrein, waardoor hij zich met zijne Lefèbre-karren slechts kappende een doortocht kon banen; *c.* het totale gemis aan drinkwater, dat menschen en dieren aan zware beproevingen blootstelde en het aantal zieken schrikbarend deed toenemen. (»Camp de la Soif” te Akpa). Deze bezwaren werkten in zulk eene hevige mate, dat hij zich den 4en dag na het vertrek van Adégon geheel vastgewerkt had en, slechts ten koste van veel tijdverlies, toch een geregelden étappe- en transportdienst in het leven moest roepen, waarmede hij had moeten beginnen.

Slechte verzorging van zijne vele medegesleepte en niet dan met groote moeite naar achteren vervoerde zieken en gewonden, een groot ziektecijfer als gevolg van de onvoldoende verpleging en desertie op groote schaal waren de noodlottige gevolgen van het ondoordachte opereeren, en zoo moest hij, doch thans onder veel ongunstiger omstandigheden, eindigen met datgene, waarmede hij had moeten beginnen, d. w. z. eene behoorlijke verzekering van zijne achterwaartsche gemeenschap.

In den aanvang is groote spoed niet eens altijd gewenscht, althans wat de operatiën betreft. De vijandelijke hoofden toch,

onder wie soms verscheidenen, die uit ver verwijderde streken moeten opkomen, zijn meestal wegens gemis van een goed geregelden verplegingsdienst en voldoende voorraden, niet in staat, hunne benden gedurende langeren tijd bijeen te houden.

Gewoonlijk brengen de opgekomen strijders zelven voor eenige dagen levensmiddelen mede. Zijn deze en het geld om andere aan te schaffen echter verbruikt, dan keeren zij dikwijls weder huiswaarts. Wordt dan zorg gedragen, dat in de eerste dagen der operatiën den vijand geene gelegenheid geboden wordt, ons eenige afbreuk van beteekenis te doen, dan kan er in vele gevallen op gerekend worden, dat de aanhang der vijandelijke hoofden langzaam zal verlopen.

Heeft de oorlog daarentegen reeds eenigen tijd geduurd, zoodat bekondheid met de hinderpalen, die terrein en vijand ons in den weg kunnen leggen, moet worden aangenomen, dan zou *langzaamheid* in onze oorlogshandelingen eene niet te verschoonen fout kunnen worden. Alleen van snelle en verrassende operatiën zijn in dat geval resultaten te verwachten, waaraan eene goede verpleging desnoods moet worden opgeofferd.

Een voor onze Indische oorlogen geldend algemeen beginsel is verder, dat zij, zonder in zwakheid te ontaarden, steeds human moeten worden gevoerd.

Langs den weg van ruw geweld, te pas of te onpas, komen wij zelden tot eene voor ons gewenschte oplossing. 1)

Het verloochenen van dit beginsel kan o. a. worden aangemerkt als een der vele redenen van den langen duur des Atjeh-oorlogs, want als zeker mag worden aangenomen, dat het zoogenaamd tuchtigen of verbranden van kampongs en landstreken in Atjeh de verbittering der van huis en have beroofde bewoners noodeloos heeft doen stijgen en veel heeft bijgedragen tot den schier onverzoenlijken haat, dien men ons daar toedraagt, en die de algeheele onderwerping langen tijd in den weg heeft gestaan.

1) Zie de instructie voor de colonne VAN DAALLEN op haren tocht naar de Gajoe- en Alaslanden.

Ook op Lombok, om van andere expeditiën niet te spreken, is gebrand en vernield, en zijn schatten aan kunst en wetenschap voor ons verloren gegaan.

Tuchtiging — in het woord zelf ligt het reeds opgesloten — moet eene *straf* zijn en behoort dan ook alleen als zoodanig te worden toegepast, d. w. z. als boete voor *strafbare* handelingen, waaronder echter nimmer de uitoefening van het wettig recht van zelfverdediging mag gerekend worden. Dit recht kan door niemand worden betwist en hij, die het uitoefent, verdient geene straf. Integendeel, eene juiste opvatting van den oorlog moet ons er toe brengen, moed en dapperheid ook in den vijand te waardeeren, hoe hardnekkig zijn tegenstand ook zij.

Ik wijs hierbij op VAN DAALEN'S tocht naar de Gajoelanden. »De meesten» — zoo besloot Overste VAN DAALEN zijn rapport — »hadden zich op de plaats, waar zij zich verdedigden, zelf hunne doodskuilen gegraven, waarin zij wenschten te vallen, en waarlijk zij zijn ook geen duimbreed geweken, eerbied afdwingend, maar droevig.»

Een opmerkelijk verschijnsel bij het branden en tuchtigen is, dat het door de zwakste aanvoerders het liefst wordt toegepast, en wel meestal na een geleden échec, dus als eene uiting van machtelozen wrok, soms verscholen achter het valsche motief, dat men den eigen troep eenige genoegdoening moet geven voor de geleden verliezen of doorgestane vermoeienissen.

Het tuchtigen van kampongs omdat zij zich verdedigd hadden, ja zelfs van kampongs die niet verdedigd werden, doch geheel verlaten worden bevonden, zooals herhaaldelijk in onze Indische krijgsgeschiedenis valt te constateeren, is dus reeds op zich zelf eene afkeurenswaardige handeling. Bovendien wekt het wrok en verbittering bij onze tegenstanders en scheidt de zoo gevaarlijke categorie van vijanden, die, niets meer te verliezen hebbende, den strijd tot het einde toe volhouden.

Door tuchtigen als stelsel te huldigen worden zij, die wellicht geneigd zouden zijn, zich te onderwerpen, van ons afgestooten,

daargelaten nog dat wij onszelf daardoor dikwijls berooven van waardevolle hulpbronnen in den strijd.

Zoo zagen wij in 1846 gedurende de 1^e Balische expeditie, na de verovering van Boeileleng en Singaradja, laatstgenoemde kampong met de *poeri* door brand vernielen, waardoor de troepen geen onderdak hadden, zoodat later voor hen een nieuwe post te Boeileleng moest worden opgericht, waartoe anders de *poeri* had kunnen dienen.

In 1849 werd gedurende de 2^e Balische expeditie Kasoemba verbrand en daardoor ongeschikt gemaakt voor troepenlegering, wat als een der redenen wordt opgegeven, waarom VAN SWIETEN, na het sneuvelen van MICHIELS, terugtrok naar Padang Cove.

In 1868 werden, na de verovering van Bandjar, onder den Kolonel DE BRABANT, alle woningen in de kampongs in brand gestoken. In het bivak, betrokken in Bandjar di Bawah, werden 2 Europeesche fuseliers door het vallen van een brandenden boom gekwetst, terwijl de troepen en vooral de zieken en gekwetsten 's nachts veel hadden te lijden van den rook en de gloeiende asch. Volgens het geneeskundig verslag dezer expeditie, leden in dat bivak den volgenden morgen $\frac{3}{4}$ der troepen ten gevolge van den rook aan min of meer ernstige oogontsteking, zoodat verscheidene personen op het ziekenschap moesten worden behandeld. Na aldus eerst de kampong vernield te hebben, moesten de koelies, gedurende de twee daarop volgende dagen, afdaken en loodsen bouwen.

In 1898 van Segli via Keumala Dalem en Beungga, door eene over de laatste 28 K.M. geheel onbewoonde streek in 2 colonnes oprukkende naar Tangsé, vond de colonne VAN HEUTSZ, van die vallei terugkeerende, des avonds ten 5 ure de geheele nederzetting te Beungga door eene andere colonne verbrand, omdat een paar vijanden daaruit eenige schoten op den troep hadden gelost. Dit branden had ten gevolge, dat de geheele troep, die sterk vermoeid was, des nachts onder een stortregen en verkleumd van de koude, onder den blooten hemel moest doorbrengen.

Branden en tuchtigen eindelijk oefenen een demoraliserenden invloed op den troep zelven uit, verleidt tot roof en plundering en doet alle gevoel voor discipline verloren gaan. 1)

Branden, als *straf* voor hoofden en leiders van het verzet of voor gepleegd verraad, kan echter soms doelmatig zijn en dan toepassing vinden, evenals het vernielen van tijdelijke schuilplaatsen of verborgen oorlogsvoorraden des vijands.

In Atjeh werden in de latere jaren zelfs in beginsel alle vernielingen, toegebracht aan bruggen of eigendommen van het Gouvernement, hersteld met materialen, afkomstig van de woningen der hoofden of van algemeene bedehuizen. Dit leverde meerendeels goede resultaten op.

Zoo zullen ook kampongs of aanplantingen, die in het belang der veiligheid geraseerd moeten worden, of die de operatiën op de eene of andere wijze belemmeren, geheel of gedeeltelijk kunnen worden opgeruimd. Veel is hier aan het oordeel van den troepencommandant overgelaten; maar deze verlieze daarbij nimmer uit het oog, dat vernielen *zonder noodzaak*, vooral van vruchtboomen, daar hiermede een gedeelte van het bedrijfskapitaal der bevolking verloren gaat, eene onvergeeflijke fout is.

Hiervoren werd reeds met een enkel woord aangestipt, hoe onze Indische oorlogvoering door twee voornamste factoren wordt beheerscht. Wij bedoelen 1e de wijze, waarop in de verpleging onzer troepen moet worden voorzien, en 2e de gesteldheid van het terrein, waarop moet worden geageerd.

Beider invloed zullen wij in grove trekken hieronder nagaan.

Invloed van de verpleging.

Terwijl in Europa een optredend leger bijna alles wat het voor huisvesting behoeft en een groot gedeelte van hetgeen het voor voeding van mensch en dier noodig heeft, op het oorlogstooneel aantreft, moet eene in Indië ageerende colonne

1) Zie over de quaestie van tuchtigen ook „Napoleon Bonaparte en het pacificeeren van een Modamedeaansch volk,” *Indisch Militair Tijdschrift*, 1883.

al hare verplegingsmiddelen of althans verreweg het grootste gedeelte daarvan mede- of aanvoeren.

De levensmiddelen toch, die wij op onze oorlogstoeeneelen aantreffen, verschillen nagenoeg niet van die, waarmede de inheemsche inlandsche bevolking zich voedt. Hieruit volgt, dat zij slechts ten deele voor de voeding onzer troepen, die vooral te velde krachtig moet zijn, zullen kunnen worden benut.

Bovendien worden daarvan slechts zelden eenigszins noemenswaardige voorraden aangetroffen, omdat de inlander over het algemeen van wat de landbouw hem opbrengt, slechts datgene aanhoudt, wat hij met zijn gezin noodig heeft tot den eerstvolgenden oogst en bewaart in een vorm, die niet dadelijk voor de consumtie geschikt is.

Alleen bij de hoofden, die meestal groote gezinnen met gevolg te onderhouden hebben en somwijlen ook oorlogsvoorraden opleggen, treft men nu en dan beduidende hoeveelheden aan.

De kampongs zelven bestaan gewoonlijk uit een betrekkelijk gering aantal woningen, die vrij verspreid liggen. Zijn de bewoners op onze nadering gevlucht, dan hebben zij de weinige levensmiddelen, die zij bezitten, zoo mogelijk medegevoerd; en zijn zij rustig t'huis gebleven, dan zou het onoordeelkundig zijn, die menschen dat weinige te ontnemen, dat voor ons toch betrekkelijk van geringe waarde is.

Alleen voor kleine troepenafdeelingen, die geruimen tijd uit moeten blijven en uit den aard der zaak geene groote treinen kunnen medevoeren, leveren die weinige levensmiddelen een voordeel op, daar zij haar in staat stellen, zoo noodig te leven van hetgeen het land voortbrengt. Werd vroeger van deze voorraden geene of weinig partij getrokken — voor een deel omdat wij ons bij de toenmalige wijze van oorlogvoeren zelden ver van de kust verwijderden, en overigens omdat men opereeren zonder trein eene onmogelijkheid achtte — sedert wij in de laatste jaren in Atjeh gedwongen waren, onze tegenstanders tot diep in de binnenlanden te vervolgen en op te sporen, in terreinen en over afstanden, waar de aanleg van étappeposten en de geregelde voorziening daarvan

eenvoudig ondoenlijk was, is men ook begonnen hieraan meer de bijzondere aandacht te wijden.

De 20-daagsche tocht in 1900 door Majoor VAN DAALEN ondernomen van Boven-Meulaboh via Geumpang naar Segli, over een afstand van \pm 200 K.M., slechts voorzien van een trein met 7 dagen vivres, toonde voor het eerst aan, hoe zelfs in schaars bevolkte streken operatiën mogelijk zijn, indien geleefd wordt van den veestapel, de padivoorraden en de groenten, die de streek zelve oplevert. Na dien is deze wijze van ageeren tot stelsel verheven, waardoor het mogelijk werd, tot zelfs diep in de Gajoelanden door te dringen en waaraan — naar het ons voorkomt — *uitsluitend* het succes te danken is, dat op politiek gebied, door de onderwerping van de meeste hoofden, werd verkregen.

Bij deze tochten behoort de troep, waarbij slechts een kleine trein is ingedeeld, alleen die zaken mede te nemen, die het land niet oplevert en voor de voeding onmisbaar zijn, zooals *zout, thee, petroleum, klapperolie* en *sambal* en dit wel voor een geruimen tijd (een maand). Overigens wordt slechts voor enkele dagen *rijst* medegevoerd, als reservevoorraad voor de dagen, waarop men niet in de gelegenheid mocht zijn, in het land zelf te fourageeren of te requireeren.

Ondanks het bovenaangevoerde omtrent de geringe waarde van hetgeen in de kampongs aan levensmiddelen voor de verpleging van grootere troepenafdeelingen wordt aangetroffen, blijft het noodig; dat wij ons steeds vergewissen van de aanwezige voorraden, ook wanneer de bevolking, schijnbaar goedgezind, niet gevluht is. In onze Indische oorlogen is slechts zelden vooraf met juistheid uit te maken wie goed- en wie kwaadgezind zijn en zal het altijd mogelijk blijven, dat men zelfs in de rustigste kampongs onnoodige voorraden aantreft, waaruit de strijders gesteund en voorzien worden. Heeft men die zekerheid niet, dan zal men gewoonlijk goed doen, die overtollige voorraden in beslag te nemen of te vernielen. Hierdoor berokkent men wel schade, doch geen blijvend nadeel aan de bevolking en vindt men er dikwijls een uitstekend dwangmiddel in.

Het spreekt van zelf, dat dit middel nimmer op den veestapel mag worden toegepast; eensdeels omdat het volk zelf toch bijna geen vleesch gebruikt, zoodat als zeker is aan te nemen, dat het vee nimmer tot oorlogsvoorraad dient; anderdeels omdat het volk den veestapel noodig heeft om het land te kunnen bewerken, zoodat hierdoor wèl eene blijvende schade zou worden berokkend (Zuid-Afrika) en eindelijk omdat wij zelve, in geval van nood, daarvan gebruik zouden kunnen maken tot voeding onzer troepen.

Uit het bovenstaande blijkt, dat men zeer goed in onze oorlogvoering het tuchtigen en vernielen ten sterkste veroordeelen kan, zonder daarom den in Europa geldenden regel te onderschrijven, dat men de onzijdige bevolking zoo min mogelijk de lasten van den oorlog moet doen gevoelen. In de meeste onzer Indische oorlogen bestaat — althans in den aanvang — geene onzijdige bevolking en zouden wij, door haar te sparen, te gelijker tijd de vijandelijke benden, welke van haar allen steun ontvangen, helpen.

Alleen het solidariteit-stelsel, dat trouwens bij de meeste onzer Indische volkeren diep doorgedrongen is in de volksadate, en volgens hetwelk de gemeenschap verantwoordelijk is voor de daden door sommigen begaan, kan, mits met oordeel en zonder overdrijving toegepast, tot resultaten voeren.

Daardoor dwingt men dikwijls de bevolking van hare geuichelde onzijdigheid, die voor ons het oorlogvoeren zoo moeilijk maakt, af te zien en partij te kiezen *vóór* of *tegen* ons. Dat het aantal onzer openlijke tegenstanders hierdoor gewoonlijk aanmerkelijk toeneemt, althans in den eersten tijd, is een feit; doch wij behooren ons door deze schijnbare toeneming van verzet niet van dezen weg te laten afbrengen en moeten bedenken, dat, indien het aantal onzer openlijke tegenstanders hierdoor al toe-, dat der zooveel gevaarlijker geheime vijanden in dezelfde mate afneemt. De van den oorlog werkelijk afkeerigen zullen er door het solidariteit-stelsel toe gebracht kunnen worden, uit welbegrepen eigenbelang de strijdende benden uit hunne kampongs te weren, dan wel haar allen verderen steun te ontzeggen.

Valt bij onze expeditiën op de hulpbronnen van het land al weinig te rekenen voor wat de voeding der menschen betreft, zoo is dit met betrekking tot de voeding der dieren niet veel beter gesteld. Zoo is bijv. door het totale gemis aan goed gras, en zelfs aan goede surrogaten daarvan, in de slecht bevolkte streken van Atjeh's Westkust, het gebruik van cavalerie ten eenenmale onmogelijk, tenzij men alles van elders aanen daarna opvoert, hetgeen om verschillende redenen niet te doen is.

Als regel echter kunnen de kleine cavalerie-, artillerie- en bereden treinafdeelingen, welke aan onze expeditiën zijn toegevoegd, wel de noodige grasvoeding in het land zelf vinden of zich redden met de daar aangetroffen surrogaten als djagong, suikerriet en padi, doch de hoofdvoeding zal gaba moeten zijn.

Nu zal dit artikel wel bijna altijd te koopen of te fourageeren zijn in de goed bevolkte streken; maar nauwelijks heeft men deze verlaten en de woeste, schaars bewoonde boschtereinen betreden, of alle voedsel verdwijnt, zoodat medevoeren onvermijdelijk is.

Vandaar, dat naar de Gajoelanden, die door eene \pm 60 à 70 K.M. breede strook boschachtig bergterrein van de vruchtbare kustlanden gescheiden zijn, tot nog toe geene cavalerie kon worden medegenomen.

Verder kwam het meermalen op onze expeditiën voor, dat zelfs het benoodigde drinkwater in de streek, waar geopereerd werd, niet werd aangetroffen, en wij ons het lastige transport van dit onmisbaar artikel moesten getroosten.

Voor al in de lage, moerassige kuststreken, waar het water door de periodieke overstromingen meestal brak is, levert de watervoorziening meermalen groote bezwaren op. Ook in het hooge gebergte, met zijn grooten waterrijkdom, is watergebrek geenszins buitengesloten en kwam het voor, dat daardoor de ondernomen tocht moest worden gestaakt.

Bij de operatiën in Edi in 1898, hadden de weinige putten in of nabij het etablissement niet voldoende capaciteit

voor de watervoorziening der geheele troepenmacht en moesten dagelijks 2000 l. gedistilleerd water door de marine geleverd en aan wal gebracht worden. Toen daarop naar de Djamboe Ajer in het noorden werd opgerukt, waarbij verscheidene kleine riviertjes werden gepasseerd, moest het bivak dikwijls op een ongelegen uur betrokken worden, ten einde die stroompjes nog bij eb te bereiken, daar anders het water door den vloed onbruikbaar werd.

Was de vloed eenmaal ingetreden, dan werd al het water brak en zouden de daarmede bereide spijzen en dranken ongenietbaar worden.

Voor hen, die de Dahomey-expeditie bestudeerd hebben, is het geen geheim, hoe de troep in de moerassige boschstreken ten noordwesten van Adégon geteisterd werd door dorst, daar de vele pogingen om putten te graven of boringen te doen, mislukten.

Toen de Majoor BLECKMANN in 1900 van Langgo, aan de Boven-Menlaboh-rivier, een tocht zou ondernemen naar Beutong — eene schuilplaats van TJOET NJA DIN c. s. in het hoge Barisangebergte — en zich één dagmarsch van de rivier verwijderde, was hij, door totaal gebrek aan water, genoodzaakt terug te keeren. Wel hoorde hij het bruisen van een bergstroom, doch deze lag honderden voeten beneden het punt, waar hij zich bevond, en was niet te bereiken.

De Majoor VAN DAALLEN, die, later van de Gajoelanden komende, ditzelfde terrein trachtte te passeeren, slaagde daarin alleen, doordat in de rotsholten, ten gevolge van de kort te voren gevallen regens, nog eenig water was blijven staan.

In 1898 bij den tocht naar Tangsé, vond eene colonne, nadat de Kroeëng-Manteuë — een klein stroompje bij den ingang der kloof van Beniët — gepasseerd was (8 uur v.m.) geen druppel water meer vóór des avonds 6 uur, toen de voorhoede een tweede bergstroompje, de Krocëng-Dö-Dö, bereikte. Hier werd het bivak toen betrokken. Onderweg had men zich gelukkig kunnen behelpen met het water uit de zware waterrijke lianen, die in het oerwoud toevallig in groote hoeveelheid werden aangetroffen.

Is het dus, wat de *verpleging* betreft, niet schitterend gesteld in de meeste Indische streken, met de *legering* is het al niet veel beter, en verkeerden wij ook in dit opzicht in ongunstiger omstandigheden dan in Europa.

Wel zal men trachten, gebruik te maken van de bestaande woningen, doch deze zijn meestal gering in aantal en liggen dan nog zeer verspreid, zoodat het niet altijd mogelijk is, alle menschen onder dak te brengen. Daarbij komt, dat de woningen dikwijls zóó klein en vuil zijn, dat zij niet voor verblijf kunnen worden gebezigd. Dat van een onderdak in het geheel geene sprake meer is, zoodra de goed bewoonde streken doorloopen zijn, is duidelijk.

Meermalen zal de troep dan ook in de open lucht moeten bivakkeeren. Voor een enkelen nacht weegt dit bezwaar niet zoo erg; maar wordt een bivak voor langer dan één nacht betrokken, dan moet, wil men den troep sparen, eenige dekking tegen weer en wind worden aangebracht. Gewoonlijk geschiedt dit met de materialen, die ter plaatse worden aangetroffen. Bij een eenigszins langer verblijf moeten die dikwijls van elders worden aangevoerd. Welk eene ontzettende krachtsinspanning hiertoe echter van den transportdienst gevergd wordt, leeren ons de eerste jaren van den Atjeh-oorlog, toen herhaaldelijk zulke tijdelijke bivaks werden ingericht.

In het begin van den oorlog, wanneer de bevolking gewoonlijk hare kampongs bij onze nadering ontvlucht, levert de legering der troepen minder bezwaar op; doch juist in de laatste stadia, als de bevolking grootendeels teruggekeerd is, komen de moeilijkheden. Indien de omstandigheden dit dan toelaten, is de beste oplossing gelegen in eene gedeeltelijke ontruiming der kampongs tegen eene ruime schadeloosstelling.

Eene andere omstandigheid, die den transportdienst aanmerkelijk verzwaart en daardoor het opereeren bemoeilijkt, is de noodzakelijkheid om zieken en gewonden mede te voeren en voor hunne behoorlijke evacuatie naar de operatiebasis enz. zorg te dragen; een toestand, dien wij in de Europeesche oorlogen eenvoudig niet kennen.

In den Indischen oorlog is het, wegens den slechten indruk, die dit op den troep maakt, een gebiedende plicht, er voor te waken, dat gewonden of gesneuvelden niet in 's vijands handen vallen, hoe uiterst moeilijk dit een terugtocht ook kan maken, zoowel voor de aanvoerders als de troepen. Tot het tegenovergestelde mag dan ook slechts in de uiterste noodzakelijkheid worden overgegaan.

Uit al het voorgaande kan derhalve worden afgeleid, dat de verpleging onzer troepen te velde in hooge mate belemmerend op den gang der operatiën werkt. De wijze, waarop zij plaats vindt, heeft zeer veel overeenkomst met het in vroegere Europeesche oorlogen gevolgde *magazijnstelsel*, dat ook toen de beweegbaarheid der troepen zoo aanmerkelijk beperkte.

Wil men dit nadeel tot zijne kleinste proportiën terugbrengen, dan staat hiertoe slechts één weg open, d. i. onvermoeid te arbeiden aan de voortdurende verbetering van onzen transporttrein, hoofdzakelijk door in vreedetijd een goed georganiseerd transportwezen voor het Indische leger in het leven te roepen. 1)

Tot voor korten tijd bestond die dienst in Indië in vreedetijd niet en moest hij bij iedere expeditie op nieuw geïmproviseerd worden. Hieraan moet voor geen gering deel de slechte gang van zaken bij verscheidene expeditiën worden toegeschreven.

Bij Gouvernements besluit van 22 November 1896 N°. 9 werd de eerste stap in de goede richting gedaan, door voor Atjeh tijdelijk een park voor 100 draagpaarden op te richten met het noodige personeel, welk park sedert voortdurend is uitgebreid geworden.

In 1901 werd deze tijdelijke maatregel gevolgd door de invoering van eene vredesorganisatie van den transportdienst bij het Ned.-Indische leger, waartoe ditzelfde jaar nog de noodige gelden werden toegestaan voor den staf en 2 compagnieën, die intusschen ook weer uitsluitend uit treinpaarden bestonden. Hoewel in dit opzicht nog slechts de eerste schrede is gezet, en nog ontzaglijk veel te doen blijft, zullen wij deze zaak,

1) Zie I. F. BREIJER, „De noodzakelijkheid van de organisatie van het transportwezen bij het Ned.-Indische leger,” Verslagen van de Vereeniging ter beoefening van de krijgswetenschap, 1892/1893.

die meer eigenaardig bij de legerverpleging t'huis behoort, hier verder laten rusten en overgaan tot het bespreken van den tweeden factor, die op onze operatiën zulk een overwegenden invloed uitoefent, namelijk

De gesteldheid van het terrein.

Terwijl, zooals wij gezien hebben, de mede te nemen verplegingsbehoefden op onze expeditiën reeds belangrijk grooter zijn dan in Europa, wordt ook de opvoer daarvan door de gesteldheid van het Indische terrein in hooge mate belemmerd.

Slechts zelden hebben onze colonnes te ageeren in streken, waar over een voldoende aantal goede wegen kan worden beschikt. Alleen Java en enkele deelen van Sumatra maken daarop eene uitzondering.

Nog zeldzamer kan voor de verpleging onzer colonnes gebruik worden gemaakt van bestaande spoorwegen, waarvan men buiten Java slechts enkele kleine lijntjes aantreft.

Regel is dus, dat de operatiën worden gevoerd in eene landstreek, geheel ontbloot van goede wegen. Slechts voetpaden, door het gebruik ontstaan, en aan welker onderhoud niet de minste zorg is besteed, zullen worden aangetroffen.

Behoeftte aan wegen, in den eigenlijken zin van het woord, kent de inlander niet. Waar onze invloed niet krachtig is doorgedrongen, gebruikt hij immers geene voertuigen en hoogst zelden lastdieren, behalve wellicht op Celebes, waar verscheidene voor paarden bruikbare paden worden aangetroffen.

De paden, die dwars door alle terreinen van kampong tot kampong of naar de naastbij zijnde pasars voeren, vormen voor den inlander, naast de waterwegen, als die in het land voorkomen, de eenig noodige communicatie.

Voor onze troepen hebben deze voetpaden weinig of geene waarde, behalve in bedekte terreinen en dan slechts in zoover, dat zij ons dikwerf tot wegwijzer kunnen dienen. In de vlakke zijn zij in den natten moesson even onbegaanbaar als het omliggend terrein, en in den drogen moesson kunnen zij gemist worden,

omdat dan gewoonlijk alle terreinen bruikbaar zijn. Waar zulk een pad eene belangrijke terreinafscheiding suijdt, vindt men meestal bruggetjes of vonders van zeer gering draagvermogen, die zelden voor de geheele colonne bruikbaar zijn, terwijl over doorwaadbare rivieren nimmer, door den inlander aangelegde, bruggen worden aangetroffen.

In het gebergte zoekt hij, bij de keuze zijner paden, niet altijd het gemakkelijkste tracé, waardoor de hellingen veelal zóó zwaar worden, dat zij niet alleen voor den trein, maar zelfs voor de troepen, groote bezwaren opleveren. Het behoeft dan ook geen nader betoog, dat, bij den ellendigen toestand dier voetpaden, eenigszins belangrijke troepenafdeelingen, vooral in 's vijands nabijheid, daarvan slechts een spaarzaam gebruik behooren te maken. De menschen toch zouden genoodzaakt zijn op één gelid te loopen, waardoor de colonne eene ongewenschte lengte krijgt, terwijl elke hindernis, die op den weg ontmoet wordt, groot oponthoud en, als gevolg daarvan, groote gapingen in de colonne doet ontstaan, die den troep uit de hand van den aanvoerder brengen en de veiligheid onder het marcheeren ernstig kunnen schaden.

Waar dus geene finke, breede paden aanwezig zijn en de bodemgesteldheid het maar eenigszins toelaat, zal men dan ook beter doen met dwars door het terrein te marcheeren, liefst in een zoo breed mogelijk front. Hierdoor komt men — zij het ook met eenige meerdere inspanning — veel sneller vooruit en is men beter op alles voorbereid.

Komen in het land bruikbare waterwegen voor (Palembang, Borneo, Ouémé in Dahomeij) dan is dit een groot voordeel, dat steeds benut dient te worden, zoowel voor den opvoer van verplegingsmiddelen, als voor verplaatsing van de troepen zelve. Willen wij van die waterwegen een nuttig gebruik maken, dan is eene grondige kennis van de rivieren, vooral wat den waterstand in de verschillende tijden van het jaar en de voorkomende ondiepten betreft, bepaald noodig. In onbekende streken, waar vóór het begin der operatiën geene gelegenheid voor verkenningen bestond, zullen ze dus zelden van den

aanvang af benut kunnen worden. In Atjeh wordt eerst in de laatste jaren van de kleinere rivieren meer gebruik gemaakt voor den opvoer van vivres en materialen naar in de binnenlanden gelegen bivaks, waardoor de dienst van den transporttrein aanmerkelijk wordt verlicht.

Bij den marsch dwars door de terreinen, waarvan zoo even gewag werd gemaakt, zijn het hoofdzakelijk sawahs en drassige terreinen, die in den natten moesson den marsch aanmerkelijk verzwaren, vooral voor paarden en zwaar beladen treinkoelies. Het beste doet men in dit geval, door de nog bruikbare galangans uitsluitend te bestemmen voor de artillerie en den trein, en de infanterie en afgezeten cavalerie dwars door de sawah te doen marcheeren.

Behalve de bezwaren aan het marcheeren verbonden, leveren de uitgestrekte sawahvelden, door het totale gemis aan dekking, groot gevaar op voor eene succesvolle beschieting.

Vroeger, toen het gevaar voor aanvallen met het blanke wapen zwaarder woog dan dat voor beschieting in geheel open terrein, koos men bij voorkeur de sawahterreinen voor den opmarsch en vermeid de bedekte terreindeelen. Veel verliezen en groote uitputting waren daarvan het gevolg, terwijl zelden eenig succes behaald werd, daar de vijand ons reeds op grooten afstand langzaam zag naderen.

Tegenwoordig denkt men daar anders over. Men zoekt steeds de bedekte terreinen, waar gelegenheid bestaat voor verrassend optreden en schuwt de sawah's, voor zoover dit mogelijk en noodig is met het oog op den aanwezigen vijand.

Moet eene sawah ten gevolge van bijzondere omstandigheden overgestoken worden, dan kan men zich alleen door het vooruitzenden van kleine verkennende afdeelingen — liefst cavalerie — en goede observatie van het tegenoverliggende terrein, tegen onaangename verrassingen vrijwaren.

Kiest men in den drogen moesson *spoedshalve* de open, d. i. de sawahterreinen, dan beveiligd men zich het best tegen de hiervoren genoemde beschietingen, door *lanys* of *in* de aangrenzende kampongs voldoende sterke afdeelingen te doen

marcheeren. Zelfs betrekkelijk zwakke afdeelingen zijn hiertoe in staat, indien de afstand tusschen de kampongstrooken niet te groot is. Men gebruikt dan nagenoeg alle combattanten voor de beveiliging en laat den trein en c. q. ook de artillerie in het midden van de open sawah marcheeren met eene zeer geringe, directe dekking.

Is de afstand tusschen de kampongs zeer groot, bijv. \pm 1000 M., dan doet men beter, door met de geheele colonne aan één kant der strook, vlak langs de kampong te trekken, met eene beveiligende afdeeling daarin, omdat dan de sawah zelve door hare breedte voldoende tegen beschieting van de andere zijde vrijwaart.

Al behoeft men, aldus marcheerende, de sawah volstrekt niet te schuwen, dan behoort men daarvan toch alleen gebruik te maken, indien er geen andere weg is, zoomede bij nachtmarschen, of ter wille van de snelheid, wanneer men een verwijderd doel opzoekt en onderweg weinig of geen tegenstand verwacht.

Bij een marsch door eene streck, waar het verzet nog krachtig is en door voortdurenden strijd moet gebroken worden, is het beter, sawahs te mijden en zooveel mogelijk door de kampongs en andere begroeide terreinen te gaan. Men heeft dan de meeste kans, den vijand verrassend op het lijf te vallen en zelf voor beschieting gevrijwaard te zijn.

Wordt daarbij over eene sterke troepenmacht beschikt, zoodat splitsing zonder gevaar geschieden kan, dan is dikwijls veel succes te behalen behalve door in twee colonnes, twee evenwijdig loopende kampong-complexen te doorschrijden. Ieder vijand, die zich op de tusschenliggende open strook waagt, komt alsdan onder het vuur onzer troepen. Op die wijze kunnen den vijand soms zware verliezen worden toegebracht.

Ook de marsch door het bedekte terrein levert intusschen bezwaren op. Vooreerst is het verband zeer moeilijk te bewaren, zoodat tijdige onderlinge ondersteuning niet altijd mogelijk is. Bovendien voert de weg somtijds door uitgestrekte wouden of met hoog riet beplante tuinen, waar alle leiding onmogelijk wordt en de troep zich slechts met de

grootste moeite, stap voor stap, een doortocht kan banen. Het marcheeren door zwaar bedekte terreinen vordert van de ondergeschikte aanvoerders dan ook eene groote mate van zelfstandigheid en doorzicht, terwijl de troep daarvoor een speciale training behoeft.

In bergstreken eindelijk, zijn het de talrijke ravijnen, met hunne hooge, steile en vaak zwaar begroeide wanden of de moeilijk beklimbare heuvels en bergruggen, die in hooge mate de beweging der troepen belemmeren. Van mensch en dier vorderen zij dikwijls de uiterste krachtsinspanning tot het afleggen van betrekkelijk geringe afstanden. (Dergelijke zware bergterreinen werden o. a. veel aangetroffen bij de beide Flores-expeditiën, waar hellingen van 25°–30° geene zeldzaamheid waren; verder in den Padri-oorlog en bij de tochten naar de Atjehsche hooglanden.)

Alles samen genomen doet zien, dat de gesteldheid van onze Indische terreinen, niet minder dan de wijze, waarop in de verpleging der troepen moet worden voorzien, eene langzame en methodische wijze van opereeren — althans in het begin — noodzakelijk maakt. Soms zullen eerst wegen aangelegd (zooals in Dahomeij) of bestaande paden verbeterd moeten worden, alvorens een oprukken in het vijandelijk land mogelijk is (zooals in Djambi: Soeroelangoen-rivier); doch ook wanneer in dit opzicht de toestand gunstig is, zal eene groote colonne, die eenige dagmarschen ver 's vijands land moet biëndringen, al spoedig genoodzaakt zijn, halt te houden, ten einde den opvoer van vivres enz. te verzekeren.

Naarmate wij meer bekend worden in het terrein, wordt deze toestand gunstiger en kunnen de colonnes allengs veel grootere afstanden afleggen dan in den aanvang der operatiën, ten minste als men, wat te velde veelal zal voorkomen, geene rekening houdt met de officieel aangegeven marsch lengten.

Hadden de troepen in Pedir in 1898 bij den eersten tocht naar Keumala 3 à 4 dagen noodig om dit op 28 K.M. afstand gelegen punt te bereiken, later werd die afstand, soms zelfs

het zooveel grootere traject Segli—Beungga (41 K.M.) geregeld in 1 dag afgelegd, terwijl over den afstand Segli—Tangsé, 61 K.M., een terrein, geheel verstoken van wegen, zelden langer dan 2 dagen gemarcheerd werd.

Aannemende, dat de colonnes altijd voor 4 dagen vivres kunnen medevoeren, dan zal dus bij bekendheid in de streek — derhalve in de latere stadia van de expeditie — steeds \pm 50 K.M. het vijandelijk land kunnen worden binnengedrongen van de operatiebasis en zonder étappeposten. Wil men verder gaan of gedurende langeren tijd op dien afstand binnenslands vertoeven, dan zullen tusschenmagazijnen opgericht of een geregelde transportdienst in het leven geroepen moeten worden. Hieruit laat zich verklaren, waarom bij onze Indische expeditiën, voor het afleggen van eenigszins groote afstanden binnenslands, zooveel tijd gevorderd wordt.

Om het 50 K.M. van Adégon — de vooruitgeschoven hulpbasis — verwijderde Abomeij te bereiken, had de Generaal DODDS in 1892, bij voldoende transportmiddelen, niet minder dan 3 weken tijd noodig, omdat hij door de ondervonden bezwaren gedwongen was, een étappediens in te stellen.

Voor den tweeden grooten tocht naar Tangsé, in 1898, waar eenigen tijd zou worden vertoefd en waartoe étappes werden opgericht te Keumala-Dalem en Beungga, was 1 maand van voorbereiding noodig, die toch alleen bestond in het oprichten en approviandeeren van die beide posten.

In het vorenstaande ligt te gelijk eene waarschuwing opgesloten om niet te vlug over te gaan tot het oprichten van étappeposten, omdat in het begin der expeditie de afgelegde afstanden zeer gering zijn en gevaar geloopt wordt, deze op veel te korten afstand van elkander op te richten, waardoor òf de troepenmacht versnipperd wordt òf wel later de reeds opgerichte posten moeten worden afgebroken en verplaatst. Eerst behoort uit de operatiebasis zoover mogelijk — dus tot \pm 50 K.M. in vlak terrein — de streek in alle richtingen bezocht te worden, om daarna tot de oprichting van posten, welke dan op een dagmarsch afstand moeten liggen, over te gaan.

Duidelijk zien wij de nadeelen van een snel doordringen in onbekend terrein, met behulp van te hooi en te gras opgerichte tusschenposten, uitkomen bij de beide Flores-expeditiën. De uiterst geringe resultaten, welke toen verkregen zijn, moeten o. i. voor het grootste deel daaraan geweten worden.

Bij de Zuid-Flores-expeditie werd uit het strandbivak te Waimokeh het binnenland ingerukt, en na iederen dagmarsch — die soms door onbekendheid met het terrein of door aanrakingen met den vijand slechts enkele K.M. bedroeg — een nieuw bivak opgericht, waardoor een groot deel der troepen langs den weg werd vastgelegd. Troepen voor een krachtig offensief optreden en gelijktijdige beveiliging van de vele transporten, die tusschen al die posten moesten loopen, bleven niet over.

Na de oprichting van 4 étappes, met afstanden als hieronder aangegeven:

strandbivak Waimokeh.

2e	»	Wawa	8 à 10 K.M.
3e	»	Do	3 à 4 »
4e	»	Watoe Loko	3 à 4 »
5e	»	Bô Rewoe	5 à 6 »

totaal 20 à 24 K.M.

had men slechts een afstand van 20 à 24 K.M. afgelegd en was toen gekomen aan het eind van zijne krachten.

Op Noord-Flores had vrij wel hetzelfde plaats, zooals uit ondervolgende opgave blijkt :

strandbivak te Wai Loba,

2 ^e	»	Remang	3 ¹ / ₄ K.M.
3 ^e	»	Embai	10 »

van waar tochten werden ondernomen naar Woendoe (7 K.M.), Toetoebada (8 K.M.) en Alo Djawa (3¹/₂ K.M.). Met 2 tusschenposten was dus ook hier de grootste afstand, welke bereikt werd, slechts ± 20 K.M.

Die geringe beweegbaarheid der troepen, voorvloeiende uit

de bezwaren, door terrein en verpleging in den weg gelegd, is gewoonlijk ook de oorzaak, dat aan eene energieke vervolging van den vijand, in den ruimeren zin van het woord, zelden kan worden gedacht. Een absolute hinderpaal behoeft zij echter niet te zijn. Bij een krachtigen wil en goede maatregelen blijft eene hardnekkige vervolging onder alle omstandigheden mogelijk. Dit leert ons de laatste periode van den Atjeh-oorlog, die zich voornamelijk kenmerkte door eene rustelooze achtervolging van de voornaamste hoofden van het verzet.

Een eisch is daarbij echter, dat men er bij alle marschen op rekene, dat langer uitblijven dan oorspronkelijk in de bedoeling lag, noodzakelijk kan worden. Men rukke dus nimmer zonder vivres en de meest noodige verplegingsartikelen uit. Helaas werd hiertegen bij onze expeditiën maar al te dikwijls gezondigd. In verband hiermede moet aanvoerders van grotere of kleinere colonnes, voor welke *mobilitéit* een eisch is, op het hart worden gedrukt, er voor te waken, dat alleen het strikt noodige wordt medegevoerd.

Meermalen toch ziet men in kleine bivaks — vooral door de officieren — zaken aanvoeren, die wel het comfort aanmerkelijk verhoogden, doch die tevens aan het eenmaal betrokken bivak na enkele dagen zooveel aanlokkelijks geven boven andere, dat men er moeilijk weer van kan scheiden en er gedurende de operatiën als 't ware aan blijft vastkleven. Om dit gevaar te ontgaan en verplaatsing van een bivak minder bezwaarlijk te maken, zou de invoering van draagbaar tentmaterieel zeker aan te bevelen zijn.

In de voorafgaande beschouwingen hebben wij getracht, een beeld te geven van het *ontstaan*, *doel* en *karakter* van onze oorlogen, en daarbij vooral gewezen op de ter zake bestaande verschillen met Europeesche toestanden. Thans zullen wij overgaan tot het toetsen van de voornaamste strategische handelingen aan onze Indische oorlogvoering en daartoe beginnen met de sterkte, die onze expeditionaire troepenmacht in verschillende gevallen behoort te hebben.

Sterkte der expeditionaire macht.

Is eenmaal tot den oorlog besloten, dan rijst de vraag, welke strijdmacht daarvoor behoort te worden aangewezen; eene vraag, die zich in de Europeesche oorlogen slechts zelden zal voordoen.

Immers in Europa, waar meestal ongeveer gelijkwaardige tegenstanders tegenover elkander staan en de oorlog bovendien slechts over de gewichtigste nationale belangen beslissen moet, behoeft zelden over den inzet te worden geredeneerd. Daar wordt als regel de geheele nationale weerkracht in de schaal geworpen en alles op het spel gezet om de overwinning te behalen. Die weerkracht wordt in hoofdzaak bepaald door de sterkte der legers. Voorts kent men met zeer groote juistheid de materiele krachten, waarover de tegenpartij te beschikken heeft en, bij benadering althans, ook de moreele factoren.

In onze Indische oorlogen is die toestand geheel anders. Zooals uit het voorgaande blijkt, vinden wij hier menigmaal aan de ééne zijde een volk, welks hoofden uit onbekendheid met onze kracht, uit valsche eerezucht of stijfhoofdigheid, op de meest lichtzinnige wijze den oorlog uitlokken, waarvan de inzet dikwijls de offers niet waard was. Aan de andere zijde staat een dengdelijk geoefend leger in de hand van eene regeering, die niets liever wenscht dan het eenmaal veroverde gebied in vrede te besturen en niet dan noode overgaat tot machtsuitbreiding, omdat deze steeds nieuwe finantieele en personeele offers vergen zal.

Aan de eene zijde dus een lichtzinnig begonnen, doch zelden krachtig gevoerde oorlog; aan de andere zijde de wensch om met zoo gering mogelijke offers het doel te bereiken, en daarom dit doel niet ruimer gesteld dan bepaald noodig is.

Het is duidelijk, dat, waar dergelijke factoren aanwezig zijn, de vaststelling van de sterkte der expeditionaire macht een onderwerp van ernstige overweging zal behooren uit te maken.

Niet immer is de weerstand van den inlandschen vijand even

snel te breken. Waar dieper oorzaak dan lichtzinnigheid aan den oorlog ten grondslag lag, waar haat, fanatisme of vrijheidszin den strijd tot eene volkszaak maakten, daar stieten wij op onverwachten en heftigen tegenstand.

In de groote moeilijkheid om de gevoelens van den inlander ten onzen opzichte nauwkeurig te leeren kennen en daarnaar den te verwachten tegenstand te bepalen, ligt de reden waarom wij zoo dikwijls faalden bij de sterktebepaling der troepen onzer expeditiën. Ook in de toekomst zal dit altijd eene zeer lastige vraag blijven.

Al is het, in het algemeen gesproken en voor ieder staatje op zichzelf, volkomen juist, dat de tegenstand altijd zal toenemen met de zwaarte der door ons gestelde eischen, zoo is het even waar, dat somtijds zware eischen na geringen tegenstand werden ingewilligd (zooals in Boni), terwijl in andere staten betrekkelijk geringe eischen het grootste verzet ontmoetten (zooals in Atjeh).

Dit komt, omdat niet de zwaarte alleen dier eischen, doch ook de karaktereigenschappen van hoofden en bevolking, zoomede hunne gevoelens ten onzen opzichte, daarbij den doorslag geven, en de laatste zijn helaas maar zelden vooraf bekend.

Waar de erkenning van onze souvereiniteit al de geringste eisch was, die door ons werd gesteld en dan ook bijna overal zonder veel verzet werd aangenomen, daar was deze in het oog van den trotschen, oorlogzuchtigen en ons hatenden Atjeher reeds voldoende om den krachtigsten tegenstand uit te lokken, alhoewel hij kon weten, dat de inwilliging van dezen eisch voor hem al zeer geringe consequentiën medebracht en deze alleen ten doel had, vreemde inmenging te voorkomen.

Volgt uit het bovenstaande reeds, dat het in onze oorlogen uiterst moeilijk is, de juiste verhouding te zoeken tusschen de te bezigen strijdkrachten en het te bereiken doel, nog moeilijker wordt dit door het gemis aan eene organisatie bij onze tegenstanders, die op eene bepaalde strijdmacht wijst.

Zoo goed als nergens treffen wij in vreedestijd eene geor-

ganiseerde en geoefende krijgsmacht aan, en waar al eene flauwe afspiegeling daarvan wordt aangetroffen, zooals in Wadjo, daar is deze toch veel te zwak om ons een beeld te kunnen geven van de weerkracht der natie. Overal is het 't volk zelf, in zijn geheel of gedeeltelijk, dat wij tegenover ons zullen vinden, en bij gemis aan andere gegevens zijn het dan ook gewoonlijk de sterkte dier bevolking en hare militaire hoedanigheden, die, naast het te bereiken doel, de sterkte eener expeditionaire troepenmacht bepalen mochten. Hoe onzeker die grondslagen zijn, moge, bij nadere beschouwing, onmiddellijk blijken.

Betrouwbare bevolkingscijfers toch treffen wij zoo goed als nergens aan, wanneer wij Java met zijne 5-jaarlijksche en nog altijd oppervlakkige volkstellingen buiten beschouwing laten, zoodat steeds tot ruwe schatting moet worden overgegaan, die, in streken waarmede wij geene of weinig aanraking hebben, meestal gebaseerd is op de tot ons komende berichten van inlanders, die een zeer vaag begrip van groote getallen hebben, dan wel op de invoercijfers van sommige artikelen, en dus ook van zeer betrekkelijke waarde.

Ook de tweede factor, de militaire hoedanigheden van het volk, liet zich zelden met juistheid kennen, voordat wij er op minder vriendschappelijke wijze mede in aanraking waren geweest, omdat, zooals reeds vroeger werd opgemerkt, de inlander zich in zijne onderlinge twisten en oorlogen dikwijls geheel anders toont dan in den strijd, welken hij tegen ons voert.

Voorts is de verhouding tusschen vorst en bevolking van belangrijken invloed op de grootte van den tegenstand, dien wij verwachten kunnen.

Gewoonlijk toch geeft het eigenlijke volk zich geene reken-schap van het doel van den strijd. Gewend aan eeuwenlange onderdrukking, gevoelt het al zeer weinig voor vrijheid of nationale leuzen en neemt het slechts aan den strijd deel als werktuig van hoofden en leiders, aan wier oproeping ten strijde het met meerdere of mindere geestdrift gevolg geeft, naarmate zij in meerdere of mindere mate er in geslaagd zijn, hunne onderdanen eerbied, vrees of liefde in te boezemen of, door

verleidelijke voorspiegelingen en leugenachtige verhalen, hen tot haat tegen den aanvaller op te zweepen.

Waar dus de opkomst onder de wapenen voor een groot deel afhangt van den goeden wil der individuen — zij het ook, dat deze soms een weinig wordt aangemoedigd door draconische maatregelen van de zijde der vorsten, als het krissen der onwilligen of het verbieden van den landbouw — daar is ons tevens verklaard, waarom wij, niettegenstaande door ons steeds tegen het gewapende volk gestreden werd, toch maar zelden in den gevreesden volksoorlog gewikkeld werden. Waar namelijk alleen uit angst en gewoonte gehoorzaamd werd, daar werd steeds zonder hartstocht gestreden, en zagen wij de bevolking de zijde harer hoofden verlaten, zoodra het geluk onzer wapenen zich tegen hen gekeerd had. Alleen, waar de persoonlijke eigenschappen dier hoofden en de door hen gebezigde hefboomen in staat waren, den strijd tot eene nationale zaak te verheffen, daar trad de volksoorlog in meer of minder hevige mate te voorschijn.

Een en ander versterkt eindelijk de boven reeds uitgesproken bewering, dat het bijna onmogelijk is, den te verwachten tegenstand nauwkeurig te schatten, omdat wij van de bestaande verhoudingen tusschen hoofden en bevolking gewoonlijk bedroefd weinig met zekerheid weten.

De eenige oplossing om de reeds zoo herhaaldelijk gemaakte fout van het beginnen eener expeditie met te zwakke krachten te ontgaan, bestaat o. i. dan ook daarin, dat de expeditionaire macht steeds sterker genomen worde dan op grond van de ingewonnen berichten strikt noodzakelijk schijnt. Bovendien moeten voldoende strategische reserves in de nabijheid van het oorlogstoneel gereed gehouden worden.

De eerste strategische handeling, na de vaststelling der sterkte van de expeditionaire macht, is het ontwerpen van het *operatieplan* en, als onafscheidelijk daarbij behoorende, de keuze van de *operatiebasis*, de *operatielijnen* en het *operatieobject*.

Operatieplan.

Alvorens den oorlog te beginnen, dient de bevelhebber van de expeditie zich rekenschap te hebben gegeven van de wijze, waarop hij de hem ter beschikking gestelde strijdkrachten zal aanwenden tot bereiking van het *militaire doel* en daardoor ook van het *staatkundig doel*, m. a. w. hij dient zich een plan gevormd te hebben, waarnaar in het algemeen de operatiën zullen worden geleid. Dit plan — het *algemeen* operatieplan of oorlogsplan genoemd — kan, uit den aard der zaak, alleen voor zoover het de eerste oorlogshandelingen betreft, tot in details afdalen. Van den uitslag dier eerste handelingen, van de meerdere kennis daarbij van het vijandelijk land en volk opgedaan, zullen de verdere operatiën afhankelijk zijn, zoodat tijdens den loop der expeditie wellicht nog nieuwe operatieplannen zullen moeten worden beraamd en ten uitvoer gelegd.

In het *algemeen* operatieplan behoort te worden aangegeven tegen welk *object* de operatiën in de eerste plaats gericht zullen zijn en tevens vanwaar, langs welke lijn en op welke wijze tegen dit object zal worden geageerd, m. a. w.

- a. het operatie-object,
- b. de operatie-basis,
- c. de operatie-lijnen.

Uit dien inhoud volgt reeds, dat het algemeen operatieplan gewoonlijk geheim behoort te blijven tot het begin der operatiën, als wanneer de troepen, voor zoover noodig, daarvan kennis krijgen door middel van landings-, marsch- of gevechtsbevelen.

(Ontijdige bekendmaking van het operatieplan had plaats bij de Samalangan-expeditie in 1877).

Deze geheimhouding is gewoonlijk, wat de operatiebasis betreft, niet noodzakelijk en ook niet mogelijk, tenzij voor de oprichting daarvan eene voorafgaande landing op vijandelijk gebied vereischt wordt.

Wat het operatie-object aangaat, geldt als regel, dat de operatiën gericht behooren te zijn tegen dat punt, hetwelk voor den vijand uit een oogpunt van verdediging van het

grootste belang geacht kan worden. Zooals wij later zullen zien, wordt hiervoor meestal de verblijfplaats van den vorst of van het hoofd der oorlogspartij gekozen, daar zij meestal tevens zetel van bestuur en centrum van verzet is, en zulks in tegenstelling met den oorlog in Europa, waar het vijandelijke leger steeds het eerste object vormt.

De operatiebasis bestaat bij onze Indische overzeesche expeditiën in den regel uit één enkel punt — het landingspunt — dat door den opperbevelhebber, na zorgvuldige overweging van de vóór- en nadeelen, wordt vastgesteld.

De strategische eischen, die op de keuze van dat punt een overwegenden invloed uitoefenen, zijn voor ons :

1e. dat de vloot op of nabij het landingspunt en bij elke weersgesteldheid eene veilige ankerplaats vindt; en

2e. dat van het landingspunt de kortste weg *in tijd* naar het operatie-object leidt.

(Daarnaast kan nog als *tactische* eisch gesteld worden, dat die basis door een gering aantal troepen gemakkelijk verdedigd moet kunnen worden, en de gemeenschap met de zee voldoende verzekerd is; als *technische* eisch, dat zij voldoende ruimte aanbiedt voor den opslag onzer goederen in magazijnen en de aanvankelijke legering der troepenmacht; en als *hygienische*, dat zij goed en voldoende drinkwater moet opleveren, schaduwrijk en gezond behoort te zijn).

Vele andere, in de Europeesche oorlogvoering aan eene basis te stollen *strategische* eischen hebben, zooals wij later zullen zien, bij ons geen zin.

Met betrekking tot den eersten eisch merken wij op, dat het landingsleger aanvankelijk slechts over de vloot als basis beschikken kan, zoodat eene veilige gemeenschap met die vloot in de eerste dagen na de landing dringend noodzakelijk is. Zoo innig is dan het verband tusschen vloot en basis, dat dikwijls de laatste nog van de eerste afhankelijk is voor hare watervoorziening en voeding, zooals bij de 2e Atjehsche expeditie, in Samalangan in 1877 en op Noord-Flores in 1890.

Het behoeft derhalve geen betoog, dat eene verbroking van de communicatie met de vloot, voordat aan den wal eene behoorlijke operatiebasis is ingericht en de noodige voorraden zijn opgelegd, een niet gering te schatten gevaar voor de gelande troepen oplevert.

Wij moeten hier echter dadelijk bijvoegen, dat wanneer de landing in den — wat de zee betreft — meest gunstigen tijd wordt ondernomen, de *kans* op die onderbreking steeds veel geringer bleek te zijn dan de *vrees* daarvoor. Al werd wellicht de verbinding een enkelen dag wat moeilijk te onderhouden of zelfs geheel onderbroken, zoo kan onze krijgsgeschiedenis geen enkel voorbeeld aanwijzen, dat hierdoor de veiligheid der gelande troepen of hunne verpleging ernstig in gevaar gebracht werd. Zelfs daar, waar men meende, dat dit gevaar bestond — 1e Atjeh-expeditie, toen het de hoofdreden tot staking en terugkeer was — en Samalangan 1877, waar de chef van den staf reeds weder tot embarkeeren geadviseerd had — bleek achteraf, dat het gevaar denkbeeldig of sterk overdreven was geweest en door oordeelkundige maatregelen ondervangen had kunnen worden.

Dit neemt niet weg, dat het eene *mogelijkheid* blijft, zoodat, wat keuze van jaargetijde en operatiebasis betreft, hierop toch altijd de aandacht gevestigd moet blijven.

De tweede eisch behoeft weinig toelichting, aangezien een zoo spoedig mogelijk bereiken van het hoofdobject — dat dikwijls met het eindigen van den oorlog gelijk staat — steeds op den voorgrond behoort te staan. Bij onbekendheid met de gesteldheid van het land en met de door den verdediger getroffen maatregelen, is echter niet altijd met zekerheid uit te maken, welke operatielijn het snelst naar het object zal voeren, zoodat men in dit opzicht gewoonlijk op gebrekkige inlichtingen zal moeten afgaan.

Ook kunnen staatkundige of militaire overwegingen er toe leiden een landingspunt te kiezen, dat *schijnbaar* niet aan den hier besproken eisch beantwoordt. Was, om een voorbeeld te noemen, bij de 1e Atjeh-expeditie het landingspunt ongetwijfeld

goed gekozen, zoo kan ook de keuze van de operatiebasis met de daaraan verbonden langere operatielijn bij de 2e Atjeh-expeditie op goede gronden verdedigd worden. Immers, uit een staatkundig oogpunt was het toen niet wenschelijk, op nieuw te landen in het gebied van TEUKOE NEQ van Meurasa, terwijl bovendien mocht worden aangenomen, dat de lijn Oleh-leh—Kraton zoodanig zou zijn versterkt, dat deze, indien zij al korter in *afstand* was, evenwel niet korter in *tijd* zou blijken te zijn. 1)

Eindelijk nog kan het voorkomen, dat het doel, dat met de expeditie beoogd wordt, den bevelhebber eene groote ruimte laat bij de keuze van het landingspunt. Dit was o. a. het geval in Noord- en Zuid-Flores (1890) waar tin-onderzoek op den voorgrond stond en de juiste ligging van de tinhoudende streek niet bekend was. Hier konden dus de maritieme en politieke eischen vóórgaan bij de strategische en tactische, en een landingspunt gekozen worden, dat eene gemakkelijke verbinding met de vloot en tevens een gemakkelijken opmarsch naar het binnenland mogelijk maakte.

Bezitten wij reeds een vast punt op de vijandelijke kust, dat voor operatiebasis in aanmerking kan komen en waar alles vóór de komst der troepen kan worden voorbereid, zoodat geene gewelddadige landing noodig is, dan zullen aan deze groote voordeelen, meestal de andere eischen worden opgeofferd (Edi 1890, Lho Seumawé 1898/99, Edi 1898, en Samalangan 1901).

Waar wij hierboven als tweeden eisch stelden: *kortste weg in tijd*, daar mag dit natuurlijk niet in te engen zin worden opgevat en eene overigens goede basis weer worden losgelaten om een, op korten afstand daarvan, doch dicht bij het object gelegen, punt te kiezen. Te veroordeelen is het o. i. dan ook, dat in 1877 in Samalangan, nadat eenmaal op deugdelijke gronden het landingspunt bepaald was bij Pengilit, na hier den 10^{en} Augustus geland te zijn, 14 dagen later de met moeite ingerichte basis werd overgebracht naar de koewala Tamboea.

1) Zie J. VAN SWIETEN, „De waarheid omtrent onze vestiging in Atjeh”, blz. 79—86.

Hierdoor kwam de krijgsmacht wel 2100 M. dichter bij het object — de *balei* en de kampong Aroengan — doch bijna een geheele week ging verloren met de verplaatsing.

Eenmaal de operatiebasis gekozen en betrokken hebbende, mag niet worden overgegaan tot krachtige en doorgevoerde operatiën, voordat die basis voldoende in orde is gebracht.

Waar dit niet in het oog werd gehouden, ondervonden wij daarvan steeds de nadeelige gevolgen. Immers, eerst als de basis gereed is, kan beoordeeld worden, hoe sterk de bezetting daarvan behoort te zijn, en dan eerst is men er zeker van, over alle hulpmiddelen bij den opmarsch te kunnen beschikken.

Wordt te vroeg opgerukt, dan ontstaat het nadeel, dat voor de verdediging van de niet behoorlijk versterkte basis meer troepen worden achtergelaten dan noodig zouden zijn, indien zij gereed was, zoodat men dus zwakker tegenover het eerste object komt, òf wel het gevaar loopt, dat de basis gedurende den eersten tijd niet voldoende beveiligd is. In ieder geval vertrekt de troep hierdoor menigmaal onvoldoende uitgerust naar het binnenland, waaruit later groote nadeelen voor de operatiën kunnen ontstaan.

Als voorbeelden uit onze Indische krijgsgeschiedenis, hoe onvoldoende zorg voor de operatiebasis nadeelig op de operatiën werkte, brengen wij in herinnering :

I. De IIIe Balische expeditie in 1849. MICHIELS rukte tegen Djararaga op, nog vóór dat alles gelost en de basis gereed was. Hij moest dus bij den opmarsch een groot aantal koelies op de basis achterlaten voor de nog te verrichten werkzaamheden. Het gevolg hiervan was, dat onmogelijk alles kon worden medegevoerd en de meeste materialen enz. der genietroepen werden achtergelaten, zoodat bij de bestorming de middelen om de zware en breede grachten te overbruggen — waarop aanvankelijk gerekend was — ontbraken. Hieraan is voor een deel het mislukken van dien aanval te wijten.

II. De I^e Atjehsche expeditie. Nadat de eerste dagen vrijwel werkeloos waren verlopen, werd ontijdig opgerukt van de basis, zonder dat zelfs de brug over de lagune gereed was. Het gevolg hiervan was, dat den eersten dag de troepen

door vermocienis werden uitgeput, voordat men den vijand ontmoet had; dat te weinig koelies beschikbaar kwamen voor den transportdienst der colonne; dat veel te veel troepen werden achtergelaten in het strandbivak; en dat de stormladders en springmiddelen, die men zoo noodig had bij den aanval op de mesigit, nog niet gelost waren.

Al kan evenwel aan krachtig doorgevoerde operatiën niet gedacht worden, voordat de basis gereed is, dan wil dit nog niet zeggen, dat hiermede gedurende dien tijd alle operatiën volstrekt zijn buitengesloten. Integendeel, zoowel in het belang van den gezondheidstoestand als tot het behouden van den goeden geest onder de troepen is het gewenscht, hen bezig te houden. Hiertoe kunnen verkenningen en zelfs offensief optreden in de nabijheid van de basis plaats hebben.

Onverklaarbaar werd in dit opzicht in Samalangan in 1877 gehandeld, waar men zich 14 dagen lang tot het zuiver defensieve bepaalde en zich dagelijks uit de op korten afstand gelegen kampongs Pengilit Toenoeng en Pengilit Hilir liet beschieten, ten gevolge waarvan wij onszelven niet alleen noodeloos verliezen berokkenden, maar ook den geest onzer troepen bedierven, den vijand overmoedig maakten en tot op het oogenblik van ageeren volslagen onbekend bleven omtrent de terreinsgesteldheid in de onmiddellijke nabijheid van onze basis.

Onder *operatielijn* verstaat men in het algemeen de strook lands, door welke eene colonne marcheert, gaande van de operatiebasis naar het operatie-object. Zij dient die colonne tevens tot gemeenschapsweg of *communicatie-lijn*, waarlangs de opvoer van vivres en krijgsbehoeften of terugvoer van zieken, gewonden en overtolligheden plaats heeft. Hieruit volgt, dat het een groot voordeel moet worden geacht, indien over één of meer goede wegen in de operatielijn kan worden beschikt, iets wat in Ned.-Indië intusschen slechts zeer zelden het geval zal zijn.

Gewoonlijk wordt in Indië van ééne enkele operatielijn gebruik gemaakt, langs welke de geheele troepenmacht verenigd voorwaarts rukt.

Wordt laugs *twee* of *meer* operatielijnen tegen het object opgerukt, dan spreekt men van *dubbele* of *meervoudige* operatielijnen.

Geeft het gebruik van meervoudige operatielijnen het voordeel, dat de beweegbaarheid der troepen wordt verhoogd, zoo valt al dadelijk in het oog, dat hier tegenover verscheidene nadeelen staan. In de eerste plaats toch wordt door splitsing der beschikbare troepenmacht het voordeel van de overmacht geheel of gedeeltelijk prijs gegeven. In de tweede plaats zullen naar verhouding meer krachten benoodigd zijn om de basis en de communicatielijnen te beschermen, dan wanneer van eene enkele operatielijn gebruik wordt gemaakt.

Van het onderhouden der gemeenschap tusschen de gescheiden gedeelten zal, in verband met de gesteldheid van onze Indische terreinen, meestal geene of weinig sprake kunnen zijn, terwijl het eindelijk, blijkens de opgedane ondervinding, eene onmogelijkheid kan genoemd worden om de marschen zoodanig te regelen, dat de gescheiden deelen tot bereiking van eenzelfde doel op hetzelfde tijdstip kunnen samenwerken, als dit daarbij soms in de bedoeling mocht liggen.

Waar men in Europa van meerdere operatielijnen gebruik maakte, geschiedde dit of in terrein, waar de vijand niet verwacht kon worden, of tegenover een veel zwakkeren tegenstander, dien men van zijne verbindingen wenschte af te snijden, of ter wille van eene betere verpleging, dus om motieven, die zich bij ons in Indië niet zullen voordoen.

Immers, wij kennen in Indië geene terreinen, waar de vijand niet verwacht kan worden; wij kunnen hem niet afsnijden van verbindingen, omdat hij die niet heeft; terwijl uit een oogpunt van verpleging splitsing schadelijk is, omdat wij niet op de voortbrengselen van het land teren en alles moeten medevoeren.

De moeilijkheden van den transportdienst zullen bij vermeerdering van het aantal colonnes toenemen.

Met al deze bezwaren voor oogen, kunnen wij dus zeggen, dat in Indië het gebruik van meer dan ééne operatiebasis

en ééne operatielijn alleen dan gerechtvaardigd is, wanneer:

1e. de gescheiden colonnes ieder op zichzelf sterk genoeg zijn om overal den vijand het hoofd te kunnen bieden niet alleen, doch ook om het offensief steeds te kunnen behouden;

2e. over zooveel transportmiddelen kan worden beschikt, dat de verpleging van zooveel troepen en de beveiliging der meerdere punten en lijnen geen bezwaar oplevert;

3e. samenwerking der gescheiden colonnes niet geëischt wordt; en

4e. daardoor het voordeel behaald wordt, dat de landstreek spoediger zal worden onderworpen of het verzet sneller onderdrukt.

Als een voorbeeld van een ongewenscht gebruik van meerdere operatielijnen, kan het plan dienen hetwelk door den 2en bevelhebber bij de 2e Atjehsche expeditie geopperd werd om met 2 brigades te Pedropunt en met 1 brigade in de Kroëng-Rababai te landen, ten einde van twee zijden tegen den *kraton* te kunnen oprukken. Het kan van veel belang worden geacht, kennis te nemen van de bezwaren, door den Generaal VAN SWIETEN daartegen ingebracht en van de verdediging van dit plan. 1)

Voor voorbeelden van het bezigen van meerdere operatielijnen met slecht gevolg, die zoowel in onze Indische krijgsgeschiedenis als in die van andere koloniale mogendheden voor het grijpen liggen, verwijzen wij naar de bijlagen dezer studie.

Niettemin zijn er ook voorbeelden met goeden uitslag van een opereeren langs meerdere lijnen, o. a. de veldtocht in de 26 moekims van 1—3 Juli 1879 onder bevel van den Generaal VAN DER HEIJDEN. 2) Dadelijk moeten wij hier echter opmerken, dat de omstandigheden toenmaals al bijzonder gunstig waren, en hier van *strategische* operatielijnen eigenlijk

1) Zie J. VAN SWIETEN, „De waarheid omtrent onze vestiging in Atjeh”, bladz. 247—260, en G. F. W. BOREL, „Drogredenen zijn geen waarheid”, bladz. 79—89.

2) Zie Officieel Verslag, Hoofdstuk 20, en E. B. KIELSTRA, „Beschrijving van den Atjeh-oorlog”, dl. III.

moelijk kon gesproken worden. Immers waren de te doorloopen afstanden betrekkelijk klein, en was men vrij nauwkeurig bekend met den aard van het te doortrekken terrein, zoodat de verschillende marschlijnen vooraf vrij wel met juistheid konden vastgesteld en maatregelen getroffen worden voor het onderhouden der gemeenschap tusschen de verschillende colonnes.

Ook zou men in zekeren zin het binnenrukken van Pedir in 1898 met 2 colonnes als een voorbeeld kunnen aanhalen, ware het niet, dat een *gelijktijdig* binnenrukken van Pedir hier niet zoozeer op den voorgrond stond, als wel het optreden van den vijand in de 22 moekims tegen te gaan en deze streek dus indirect te beveiligen. Bovendien had men voor de 2e colonne reeds eene operatiebasis in den bestaanden post te Seulimeum, zoodat noch voor basis, noch voor bewaking der operatielijn dezer colonne, afzonderlijke dekkingstroepen vereischt werden.

Als algemeene regel — dien wij hierna door eenige voorbeelden uit onze en andere koloniale krijgsgeschiedenis zullen staven — kan echter gelden, dat, waar de omstandigheden minder gunstig zijn en meer aan het toeval moet worden overgelaten, het opereeren langs meerdere lijnen, vooral als samenwerking eisch is, zelden goede resultaten afwerpt.

Hiervoren zagen wij, dat het ontbreken van eene organisatie bij den vijand zich op hinderlijke wijze doet gevoelen bij de vaststelling van de sterkte onzer expeditionaire strijdmacht. Nog sterker is die invloed op het *operatieplan*, waardoor vrij wel eene algeheele wijziging wordt teweeggebracht in de regels en begrippen, die voor den Europeeschen oorlog in dit opzicht gelden.

Dat gemis aan organisatie toch heeft het onmiddellijk gevolg, dat bij de tegenpartij tactische verbanden, noch bepaalde vormen voor de opstelling, de beweging en het gevecht bestaan. De weinige gevallen, die onze Indische krijgsgeschiedenis kan aanwijzen, van bepaalde tactische indeeling der vijandelijke strijdkrachten, zooals in den Java-oorlog bij de barisan van DIPO NEGORO en

SENTOT, vermogen niets aan de algemeenheid van dezen regel af te doen, evenmin als de nu en dan voorkomende en van ons overgenomen marschvormen bij sommige Atjehsche bende-hoofden.

Dit, in verband met het feit, dat de inlandsche vijand geene treinen medevoert en leeft van hetgeen ieder man bij zich heeft of van hetgeen het land en de bevolking hem verschaffen, is oorzaak, dat hij veel vrijer in zijne bewegingen is dan onze soldaten.

Eene bepaalde operatiebasis kent hij niet. Iedere kampong, ieder huis, iedere schuilplaats strekt hem tot basis en stelt hem in staat, zijne voorraden aan te vullen of dient hem tot rustplaats om van de doorgestane vermoeienissen te bekomen.

Evenmin is hij aan bepaalde operatielijnen gebonden en met de achterwaartsche verbindingen vervalt voor hem de bezorgdheid daarvoor, welke in de Europeesche oorlogen zulk eene groote rol speelt.

De woorden: operatiebasis, operatiefront, operatielinie, communicatielijn, strategisch front, terugtochtslijn, strategische punten, met alle daarin voorkomende onderscheidingen, komen in zijn woordenboek niet voor.

Zijn subject is zijn huis, zijne kampong, zijn land; zijn object de vijand, waar deze zich ook bevindt.

Volkomen bekend in het terrein, gewend aan slecht gebaande wegen, licht gekleed en nagenoeg onbelast, heeft hij het in de hand, overal te verschijnen, waar de omstandigheden hem gunstig lijken, en even snel te verdwijnen, waar de toestand voor hem gevaarlijk wordt.

Voegen wij daarbij, dat de onzekerheid omtrent den omvang en de kracht van het verzet, zoomede de totale onbekendheid met het land, ons verbieden, in den aanvang van den oorlog tot splitsing onzer troepen over te gaan, zoodat tegenover dien bewegelijken vijand slechts eene logge, trage en zeer kwetsbare troepenmassa te stellen is, dan zal het duidelijk zijn, dat onder deze omstandigheden de regels van den grooten oorlog ons begeben.

De moeilijkheid begint, zooals werd opgemerkt, reeds bij het ontwerpen van het operatieplan. Gingen wij hierbij te rade met de eischen, die de Europeesche krijgskundigen daaraan stellen, dan ware een operatieplan niet te maken.

Waar de Aartshertog KAREL reeds vooropstelde: »daz nur nach erlangter genauer Kenntniz der Mittel des Feindes und jener des Landes, in welchem operirt werden soll, ein richtiger Operationsplan entworfen werden kann" en alle latere strategen hiermede instemmen, daar zouden de meeste, zoo niet alle expeditie-commandanten van pogingen in die richting moeten afzien of erkennen, dat wat zij als weloverwogen operatieplan het legerbestuur voorlegden, slechts een slag »in 's Blaue hinein" was.

Laten wij echter alle abstracte eischen rusten en bepalen wij ons slechts tot de meest ruwe en tastbare, namelijk dat het operatieplan, naast de sterkte der eigen troepen, behoort aan te geven: de *plaats*, vanwaar de operatiën zullen uitgaan; de *objecten*, waartegen zij moeten gericht zijn en de *richting*, die daarbij zal worden gevolgd; en voorts dat de keuze van die drie elementen — basis, object en operatielijn — op goede gronden behoort te steunen, dan zelfs nog staat de Indische aanvoerder voor een moeilijk raadsel, althans wanneer hij de in Europa geldende regelen tot richtsnoer wilde nemen.

Waar toch in de Europeesche oorlogen de keuze van de operatiebasis in nauw verband staat met de ligging der voornaamste operatie-objecten, met de opstelling der vijandelijke strijdmacht, met de aanwezigheid van groote strategische opmarschwegen en de meerdere of mindere veiligheid der achterwaartsche verbindingen — alle factoren, die vooraf met vrij groote zekerheid kunnen worden nagegaan — daar zijn in Indië deze factoren, die de juiste keuze der operatiebasis beheerschen, zoo niet geheel afwezig, dan toch hoogst onzeker.

Daargelaten nog, dat volkomen onbekendheid met land en volk herhaaldelijk een struikelblok was bij het bepalen van de juiste plaats van de basis, zoo blijft het toch een feit: 1° dat bij een ongeorganiseerden vijand zelden van eene bepaalde opstelling

der strijdmacht sprake zal zijn, althans in dien zin, dat daarop vooraf strategische plannen kunnen worden opgebouwd; en 2° dat onze achterwaartsche verbindingen steeds even onveilig zullen blijven, hoe ook de operatiebasis gelegen moge zijn.

Wat nu de operatie-objecten aangaat, ook deze zijn in onze Indische oorlogen volstrekt niet altijd aan te wijzen. Waar in de vijandelijke staatjes een krachtig centraal bestuur werd aangetroffen, dat als de oorsprong en de ziel van het verzet kon worden aangemerkt, daar leverde dit geen bezwaar op en was de zetel van dat bestuur voor ons het aangewezen operatie-object. Zoo konden bij de Bonische expeditiën Boni, Pasempa en Pampanoea, bij de Lombok-expeditie Mataram en Tjakra Negara, in den Atjeh-oorlog de *kraton* reeds dadelijk als hoofd-object worden gekozen, en had men hierdoor eenig houvast bij de keuze van de operatiebasis.

Wij moeten echter hier al dadelijk bijvoegen, dat de verovering van zulk een hoofdobject niet per se een beslissenden invloed op den loop van den oorlog behoeft uit te oefenen en ons dikwijls weinig nader bracht tot het te bereiken doel, getuige Atjeh, waar de oorlog nog steeds, zij het ook in mindere mate, woedt, ofschoon het hoofdobject reeds in 1874 vermeesterd werd. Alleen daár, waar een krachtig bestuur bleek te bestaan, zooals in Boni en in Lombok, had de vermeestering van zulk een hoofdobject groote gevolgen; maar waar wij ons daarin bleken vergist te hebben en aan het hoofdobject eene waarde toekenden, die het niet bezat, daar waren de resultaten nihil.

In vele van onze inlandsche staten ontbreekt zelfs de schijn van een centraal gezag. Wij treffen in de plaats daarvan een veelhoofdige gezag aan, dat soms een zeer anarchistisch karakter draagt, en wanneer in dergelijke landen geene kampongs liggen, die — om welke reden dan ook — in macht en aanzien boven de andere uitsteken, dan wordt het uiterst moeilijk, zoo niet onmogelijk, een bepaald aangrijpingspunt te vinden, en vervallen daarmede eigenlijk ook alle strategische overwegingen, die tot de keuze van eene basis zouden kunnen leiden.

Noch in den Bandjermasinschen krijg, noch bij de expeditiën

naar Flores, en sedert 1898 naar Pedir, naar de Paseistreek, Atjeh's Westkust, Djambi of Korintji — om van vroegere niet eens te spreken — konden, op goede gronden, bepaalde operatie-objecten vooraf worden aangewezen; daar waren het overal *personen* — de leiders van het verzet met hunne benden — die het doel van onze operatiën waren, en daar deze zich naar willekeur verplaatsten, kon van bepaalde objecten geene sprake zijn.

Niettemin moest de basis voor elk dezer expeditiën worden aangegeven, en waren het dan uitsluitend overwegingen van tactischen of nautischen aard of wel utiliteitsgronden, die de keuze bepaalden. Men vroeg zich eenvoudig af, waar het gemakkelijkst geland zou kunnen worden met het oog op de zee en op den tegenstand des vijands; vanwaar het snelst in alle richtingen kon worden opgerukt; waar bruikbare transport- of waterwegen werden aangetroffen; of waar reeds vestigingen van ons bestonden, en bepaalde daarnaar de plaats van de operatiebasis.

In de Europeesche oorlogen heeft de operatiebasis, behalve voor de verpleging, ook wel degelijk waarde voor de operatiën zelve, daar zij het voortrukkende leger tot steunpunt dient en door hare ligging de achterwaartsche verbindingen verzekert. In de Indische oorlogen echter is de basis uitsluitend *depôtplaats*, waar alle voorraden worden aangevoerd, opgelegd en bewaakt, doch die overigens niet den minsten invloed uitoefent op den gang der operatiën of op de beveiliging onzer achterwaartsche verbindingen.

Vandaar, dat bij de Indische expeditiën eene verplaatsing dier basis zoo gemakkelijk is (Samalangan 1877). Men behoeft hierbij in het geheel geene rekening te houden met strategische overwegingen. Uitsluitend kan te rade worden gegaan met de aanwezige werkkrachten.

Soms zelfs, zooals gedurende de expeditie ter Noord- en Oostkust van Atjeh in 1899 en 1900 en in het laatste gedeelte der Samalangan-expeditie in 1901, bestond er in het geheel geene vaste basis, en voorzag de expeditionaire colonne

zich eenvoudig rechtstreeks uit de voorraden van de daartoe op de kust kruisende schepen, zoo dikwijls dit in verband met de aanwezige transportmiddelen noodig was, en zulks terwijl de troepen dikwijls op 20 K.M. en meer van de kust verwijderd waren.

Ook wat de keuze der operatie-objecten aangaat in die streken, waar geene bepaalde aangrijpingspunten zijn aan te wijzen, zullen wij ons moeten laten leiden door practische overwegingen, bij gebrek aan strategische.

Men rukt langs de beste wegen (sic), de meest bevolkte streken van het land binnen, slaat den vijand waar men hem ontmoet en doet, al opereerende, de vereischte locale kennis op, die bij het begin der operatiën ontbrak. Wel is hierbij niet over het hoofd te zien, dat, indien de bevolking van een vijandig staatje op stelselmatige wijze alle aanraking met onze troepen vermijdt, de bevelhebbers voor een hoogst eigenaardigen toestand komen te staan; doch gelukkig komt ons hier, waar de krijgskunde zou falen, eene moreele eigenschap van den vijand te hulp, namelijk zijne spoedig opgewekte verbittering en zijne aangeboren neiging tot schieten, die hem ten slotte toch tegenover onze troepen brengt.

Aangezien onze operatiebasis dus een zeer beperkt doel heeft, en in onze oorlogen meermalen bepaalde objecten ontbreken, is het duidelijk, dat ook de operatielijnen een geheel ander karakter krijgen dan in de Europeesche oorlogen.

Vormen toch in Europa *basis, object* en de daarheen leidende strategische lijnen één groot geheel, waarvan de samenhang niet kan worden verbroken zonder een zeer nadeeligen invloed uit te oefenen op den gang der operatiën, en is eene eenmaal vastgelegde operatielijn daar te beschouwen als een levensader der voortrukkende legers, zoo kan men in onze Indische oorlogen hieraan hoogstens de gedachte vastknoopen van eene willekeurige lijn, waarlangs de troepen zich bewegen bij hun opmarsch naar het binnenland. Voert deze naar een bepaald object, zooals in 1873 en 1874 naar den *kraton* van Atjeh;

of is het toevallig een gemakkelijke opvoerweg (rivier), dan krijgt eene dergelijke lijn *soms* het karakter van eene vaste verbindingslijn. Ontbreken echter dergelijke objecten of door de natuur aangegeven communicatiewegen, daar kan zelfs van eene vaste verbindingslijn, aanvankelijk althans, geene sprake zijn, en vertoonen de operatielijnen de meest grillige vormen en richtingen.

In de Europeesche oorlogen draagt eene operatielijn al dadelijk een blijvend karakter en wordt zij door de troepen geheel beheerscht. In Indië daarentegen zijn het dikwijls zeer veranderlijke lijnen, welke alleen *daar* beheerscht worden, waar onze troepen zich bevinden of toevallig posten zijn opgericht. Zij laten soms geen ander spoor achter dan overblijfselen van emballage.

Naarmate onze troepen het land beginnen te beheerschen, worden wel langzamerhand vaste wegen aangelegd, doch deze dienen alleen om in alle richtingen den transportdienst te verzekeren. Zij zijn eerder ontworpen volgens practische en economische dan volgens strategische overwegingen, terwijl dikwijls de oorlog reeds bijna geëindigd is, voordat zij voltooid zijn.

De operatielijn als communicatielijn.

Zooals reeds vroeger werd opgemerkt, dient de operatielijn den ageerenden troepen tevens tot gemeenschapslijn met de operatiebasis, althans in den aanvang der operatiën. Volkomen afhankelijk als wij op dat oogenblik nog zijn van die basis, moet dus de communicatie daarmede steeds verzekerd blijven.

Eene onderbreking daarvan, hetzij door den vijand, hetzij door andere omstandigheden, zou voor onze troepen gelijk staan met gebrek lijden en deze op den duur dwingen tot terugtrekken, dus eene mislukking der operatie ten gevolge hebben.

Waar wij hier doelen op maatregelen tegen verbreking der communicatielijn, hebben wij iets anders op het oog dan eene

verbreking in Europeesche oorlogen. Daar toch is door het vooruitrukken der troepenmacht de achterwaartsche verbinding van zelve reeds verzekerd en behoeven er alleen maatregelen genomen te worden tegen omtrekkingen.

Bij onze Indische oorlogen sluit eene voorwaartsche beweging der troepen echter geenszins de veiligheid dier verbindingen in zich, daar de vijand zich vrij tusschen colonne en basis bewegen kan. Van een tegengaan van omtrekkingen is bij ons daarom ook geene sprake; wij hebben eenvoudig te berusten in het feit, dat wij onze communicatielijnen alleen daár beheerschen, waar wij ons zelve bevinden. Bij het verzekeren der communicatie is ons streven er dan ook niet op gericht, den vijand vandaar te weren. Wij zullen kunnen volstaan met ons te bepalen tot een behoorlijk georganiseerden transport- of étappedienst en voorts maatregelen te nemen, die eene geregelde functioneering van dien dienst waarborgen.

Onze communicatie mag dus als verzekerd worden beschouwd, wanneer voldoende transportmiddelen aanwezig zijn om in den opvoer van al het benodigde te kunnen voorzien, en over voldoende krachten wordt beschikt om die transporten te beveiligen, d. i. hunne ongestoorde beweging te verzekeren.

Dit laatste geschiedt door:

- 1e. directe beveiliging;
- 2e. waar noodig, étappeposten op te richten, waarvan de bezettingen tevens met de indirecte beveiliging van de communicatielijn belast worden;
- 3e. de communicatie-lijn, waar noodig, voor de beweging der transporten beter geschikt te maken;
- 4e. zoo noodig, moeilijke gedeelten, waar de vijand aan de transporten eene ernstige vertraging in den weg zou kunnen leggen (bruggen over rivieren, lagunes, ravijnen, holle wegen enz.) blijvend te beheerschen.

Welk eene groote waarde aan eene goede verzekering der communicatie in bovenbedoelden zin moet worden gehecht, is gebleken door dat vele expeditiën of operatiën geheel of gedeeltelijk mislukt zijn door onvoldoende zorg in dit opzicht.

Zoo is het hoofdzakelijk hieraan te wijten, dat in 1832 de opstand in Bondjol zulke groote afmetingen kon aannemen; dat de operatiën in September 1833 tegen datzelfde Bondjol mislukten; dat de tocht naar Goenoeng Tongka in den Bandjermasinschen oorlog (1861) onder den Majoor SCHUAK een treurig verloop had; en eindelijk, dat de veldtocht in de 22 moekims in 1876 moest worden onderbroken.

Een en ander blijke uit het volgende :

In September 1832, toen Bondjol gevallen was, werden voor de communicatie met de door ons bezette streken, posten opgericht te:

Bondjol, met eene bezetting van 54 man;

Ft. Amerongen bij Padaman Tinggi, met 200 man;

Tarantang Toenga, Pisang, Loender en Tandjong Waringin, ieder met minder dan 50 man.

Dat deze zwakke bezettingen niet in staat zouden zijn, de — 100 K.M. en meer — lange communicatielijnen bij het uitbreken van een opstand te beschermen, was te voorzien. Toen dan ook in Januari 1833 die opstand volgde, was alle communicatie met de basis verbroken en konden die posten zich zelfs niet handhaven (11 Januari werd Bondjol uitgemoord; Pisang door VERMEULEN KRIEGER verlaten op den bekenden terugtocht; alle andere posten werden afgeloopen; alleen Amerongen bleef behouden, doch zonder gemeenschap.)

Toen in September 1833 tegen Bondjol in 3 colonnes werd opgerukt van uit: Priaman over Mengoppo, Ft. van den Bosch via Seliki en Rau via Tandjong Waringin, konden deze colonnes Bondjol niet bereiken door gemis van een geregelden transportdienst. De colonne-DE QUAIJ, komende van Ft. van den Bosch, moest van 10—16 September doorrukken tot de Ajer Popo, toen hare vivres verbruikt en hare koelies wegeloopen waren. De haar nagezonden transporten werden door den vijand tegengehouden en konden haar niet bereiken, zoodat zij terug moest naar Kota Tinggi.

In Bandjermasin rukte eene colonne onder Majoor SCHUAK den 13en Mei 1861 van Tamiang Lajang over land naar Goe-

noeng Tongka met onvoldoenden trein en zonder étappeposten. Na 9 dagen door wildernis, steeds bestookt door den vijand en daardoor veel gewonden gekregen hebbende, gemarcheerd te hebben, werd 24 Mei de Soengei Ajoë bereikt met 25 zieken. Er was nog slechts een restant zure rijst en bedorven gedroogde visch bij de colonne. Op den terugtocht langs die rivier, op zelf gemaakte vlotten, werd zij nog altijd bestookt door den vijand, die zelfs boomstammen op de vlotten wierp. Hierdoor ging het laatste eten verloren of werd het onbruikbaar; mortier en patronen geraakten te water. Na 7 dagen de rivier te zijn afgezakt, werd de monding bereikt, doch deze versperd gevonden. Troepen en zieken waren door gebrek aan voedsel zoodanig uitgeput, dat zij geen tegenstand meer konden bieden. Er waren nog slechts 2 patronen per man. Gelukkig kon de versperring 's nachts worden opgeruimd, en waren de vlotten met soldaten er juist door, toen een aanval van 10 vijandelijke vaartuigen, elk met 20 gewapenden, plaats vond. Alle andere vlotten met hulptroepen enz. werden door den vijand genomen.

(Zie verder Zuid-Flores 1890, Tirah 1897 en Dahomey 1892.)

Gelukkig begrijpt de inlandsche vijand niet voldoende, welke groote nadeelen hij ons zou kunnen toebrengen door krachtig tegen onze verbindingen op te treden. Hij zelf heeft geene behoefte aan die verbindingen en beseft daardoor ook niet, hoe *wij* daarvan geheel afhankelijk zijn.

Duurt de oorlog echter lang, dan leert hij dit langzamerhand wel inzien en, naarmate hij onze zwakke zijde leert kennen, nemen dan zijne aanslagen op onze transporten en communicatiën wel toe, doch worden gewoonlijk met eene te zwakke macht ondernomen.

Veel moeilijkheden kunnen vaak door eene doelmatige keuze van communicatielijn, worden vermeden. Zoo zal er o. a. in de eerste plaats naar gestreefd moeten worden, haar zoolang mogelijk door eene bevriende of minder vijandige streek te leiden, of wel van bestaande waterwegen gebruik te maken.

In de tweede plaats behoort de zorg voor de communicatie

nimmer te worden opgeofferd aan de zucht tot snel opereeren.

Veelal toch zien wij bij onze, en ook bij vreemde expeditiën, het streven op den voorgrond treden om den vijand zoo spoedig mogelijk eene gevoelige les toe te dienen, en wordt dan van de operatiebasis langs de bestaande gebrekkige paden of dwars door het terrein het vijandelijk land binnengerukt, zonder zich den tijd te gunnen, den communicatieweg eenigszins te verbeteren of den transportdienst behoorlijk te organiseren.

In sommige gevallen, wanneer het vijandelijke land weinig uitgestrekt en de te verwachten weerstand gering of zeer gelocaliseerd is, kan deze wijze van handelen zeer zeker tot een spoedig en beslissend succes leiden, doch tegenover een energieken tegenstander en op een uitgestrekt oorlogstoooneel brengt een dergelijk snel optreden ons geen stap nader tot het doel.

Ten gevolge van de overmatige inspanning, welke van den trein geëischt wordt, zullen in zoodanig geval de transportmiddelen met verbazende snelheid verminderen. Al zeer spoedig worden wij dan gedwongen, de operatiën of tijdelijk te staken, of wel voort te zetten op eene vrij wat langzamer en methodischer wijze dan bij den aanvang.

Bij vele expeditiën ging men eerst, wanneer de nadeelen van het ondoordacht snel oprukken ondervonden werden, over tot datgene, waarmede had moeten zijn begonnen, namelijk het in orde brengen van de communicatielijn en het organiseren van een geregelden transportdienst. Vooral heeft zich dat, zooals hiervoren reeds werd vermeld, sterk geopenbaard bij de Dahomey-expeditie van 1892.

Bij tochten van korten duur — bijv. de zoogenaamde straf-expeditiën — behoeft hiervan natuurlijk geene sprake te zijn; doch indien de hoofdmacht zich in eene bepaalde richting in het vijandelijk land moet voortbewegen of geruimen tijd in het binnenland verblijven, moet steeds begonnen worden met het verbeteren der achterwaartsche verbinding. 1)

1) De meest vooruitgeschoven hulpbasis of étape bringe men niet vooruit, vóórdat de achterliggende lijn in goeden toestand is gekomen.

Hierdoor worden de diensten van den transporttrein aanmerkelijk verlicht; kan de opvoer gemakkelijker en sneller plaats hebben; blijven personeel en materieel van den trein langer in goeden staat; en kan met minder dekkingstroepen voor dien dienst worden volstaan.

Tijdverlies in den aanvang zal later blijken tijdwinst te zijn. Dit behoeft natuurlijk niet in stil zitten te ontaarden. Van onze basis kan toch dagelijks worden geageerd of zelfs onmiddellijk tot op een dagmarsch naar het binnenland opgerukt en van daaruit geopereerd worden.

Men verkrijgt op deze wijze het voordeel, dat de landstreek, die achter ons ligt, in alle richtingen kan worden afgepatrouilleerd, alvorens de uiterste étappe naar voren wordt gebracht, terwijl indirect wordt bijgedragen tot de meerdere veiligheid onzer achterwaartsche verbindingen.

Bij de Tirah-expeditie was alles gebaseerd op het zoo snel mogelijk doorrukken naar een op eenige dagmarschen verwijderd object (in casu de Maidanvlakte) en bleven de communicatielijnen daardoor veel meer blootgesteld aan vijandelijke aanvallen; bijgevolg moesten veel meer troepen voor de beveiliging worden afgezonderd. Het doel, de onderwerping of tuchtiging van de streek, werd daardoor voorbijgestreefd.

Indien het verblijf der expeditionaire troepen slechts zeer tijdelijk belooft te zijn, behoeft met de verbetering dier communicatielijnen niet verder te worden gegaan dan voor de beweging der treinen noodig is. Eenvoudige colonnewegen, niet veel breeder dan de gebezigde transportmiddelen vereischen, en van tijdelijke materialen vervaardigde bruggen zijn daartoe voldoende, terwijl, zoodra de lengte der communicatielijn die van eenige dagmarschen gaat overschrijden, de oprichting van eenvoudige tijdelijke bivaks — tevens depôts — noodig wordt.

Is blijvende bezetting het doel der expeditie, dan zullen deze eenvoudige communicatiemiddelen van lieverlede verbeterd moeten worden en behoort, door daartoe afzonderlijk

aangewezen werkers, langzamerhand een behoorlijk wegennet te worden aangelegd, dat voor alle transportmiddelen, dus ook voor voertuigen, bruikbaar is. Er zullen dan tevens meer permanente posten moeten worden gebouwd.

De richting dier wegen en de plaats dier posten behoeven echter geen verband te houden met de reeds bestaande colonnewegen en tijdelijke bivaks. Zij behooren alsdan, behalve op strategische, voornamelijk ook op economische overwegingen te berusten, waarbij een meer geregelde toestand van de landstreek als grondslag moet worden aangenomen. Voor die permanente posten kieze men enkele centra, van waaruit de troepen, met behulp der bestaande wegen, snel in alle richtingen kunnen oprukken, en welke voorziening langs de aangelegde wegen geen bezwaar oplevert.

Zoowel bij de oprichting der hiervoor bedoelde tijdelijke bivaks — étappeposten — als bij die der meer permanente posten zal de expeditiecommandant steeds in het oog moeten houden, dat die *posten zelven* slechts voor de veiligheid in de onmiddellijke nabijheid kunnen zorg dragen en dat de bezetting — voor zoover zij uitsluitend voor de verdediging van dien post noodig is — verloren gaat voor het offensief optreden. Nimmer zal dan ook in een *uitgebreid* postenstelsel een waarborg moeten worden gezocht voor het verkrijgen van de gewenschte veiligheid en rust. Deze kan alleen door voortdurend ageeren en patrouilleeren verkregen worden, hetwelk bijgevolg het *aantal* posten tot een minimum zal beperken.

De nadeelen, aan het niet opvolgen van dezen regel verbonden, vinden wij op bijna iedere bladzijde der geschiedenis van den Atjeh-oorlog. Reeds na het vertrek van Generaal VAN SWIETEN werden tal van posten over het door ons bezette gedeelte van Groot-Atjeh verspreid, die voor de beveiliging der transporten en de bewaring der rust in het algemeen te zorgen hadden. Vermits echter de bezetting van de meeste dier posten slechts zwak was, konden voor dit doel alleen zwakke patrouilles bestemd worden, die herhaaldelijk en meermalen met succes door den

vijand overvallen werden. In stede van onze positie dus te versterken, werden daardoor juist tal van zwakke punten in het leven geroepen, die dikwijls zelven bescherming noodig hadden, ons tal van menschenlevens kostten en geen stap nader brachten tot het doel.

Ook onder Generaal VAN DER HEIJDEN zag men de sterke troepenmacht over zóóveel posten verdeelen (in 1878 \pm 45), dat voor offensieve doeleinden geene soldaten genoeg beschikbaar waren, zoodat voortdurend versterking van Java noodig was.

Het jaar 1896 leerde ons op nieuw, hoe wij onze positie verzwakken door de troepen over een te groot aantal en onvoldoend bezette posten te verspreiden; alleen reeds het approviandeeren, aflossen en intrekken dier posten heeft ons toen meer verliezen berokkend, dan de eigenlijke operatiën tegen de 25 moekims.

Eindelijk leveren de beide Flores-expeditiën merkwaardige voorbeelden van het zondigen in dien zin. Ook hier eene versnippering van de troepen over tal van posten, weinig zorg voor de verbetering der communicatielijn en een veel te snel vooruitbrengen van het hoofd der étappelij, waarvan gebrek aan offensieve kracht bij de hoofdmacht en het meermalen overvallen onzer zwakke transporten de gevolgen waren. Had men die fouten niet begaan, dan zou de expeditionaire colonne vermoedelijk, zonder een enkelen étappepost en zonder zich bijgevolg aan partieele nederlagen bloot te stellen, veel verder het binnenland hebben kunnen indringen en den vijand meer ontzag hebben ingeboezemd. 1)

Resumeerende, wat wij hiervoren omtrent *operatiebasis* en *operatielijnen* aanstipten, zouden wij de volgende regels willen stellen voor de inleidende operatiën tegen den inlandschen vijand.

Richt bij aankomst uwe *basis* zoo goed en zoo sterk mogelijk in, zoodat eene zwakke bezetting, c. q. gesteund door de marine, haar beschermen kan.

Bezig in dien tijd uwe troepen om den vijand uit de onmiddellijke omgeving te verdrijven en uwe terreinkennis — ook wat de

1) Zie, in verband met het medegedeelde op blz. 528 en 555, de schetsen I en II.

opmarschwegen aangaat — zooveel mogelijk te vermeerderen.

Is de basis gereed en al het benodigde opgeslagen, ruk dan met de geheele troepenmacht op in de richting van het eerste object of van het binnenland, voorzien van 3 à 4 dagen vivres; breek het verzet, waar zich dit openbaart, en keer naar uwe basis terug, als uwe vivres verbruikt zijn. Herhaal deze tochten van uit de basis in alle richtingen, waar gij verzet vermoeden kunt, onderwijl de communicatielijn, die gij gekozen hebt, in orde latende brengen.

Deze tochten zullen zich, bij een trein, voldoende om voor 3 à 4 dagen vivres mede te voeren, geleidelijk kunnen uitstrekken tot op 30 à 50 K.M. van de basis, afhankelijk van het terrein en van het verzet.

Eerst als de communicatielijn over de eerste 15 à 20 K.M. gereed is gekomen, wordt op dien afstand van de basis een *étappe* opgericht (1 dagmarsch, berekend over de *verbeterde* communicatielijnen) en van daaruit op dezelfde wijze geageerd als van de operatiebasis uit, nadat daar eene bezetting is gelegd van voldoende sterkte om niet alleen den post te verdedigen, maar tevens om den transportdienst tusschen basis en post te beschermen en in het tusschenliggende terrein, zoo noodig, offensief op te treden.

Het spreekt van zelf, dat waar een bepaald object aanwezig is en dit zóó dicht bij de basis ligt, dat het in een enkelen dagmarsch of minder kan worden bereikt, onmiddellijk derwaarts moet worden opererukt, met het voornemen echter om, indien de verovering van dat object (evenals bij de 2^e Atjehsche expeditie) niet tot eenig resultaat mocht leiden, in bovengenoemden zin door te ageeren.

Somtijds kunnen de gang der operatiën of andere omstandigheden oorzaak zijn, dat de aanvankelijk gekozen operatiebasis en operatielijnen gewijzigd worden.

Waar bijv. in 1874 door den Generaal VAN SWIETEN, om verschillende reeds vermelde redenen, de monding der Atjeh-rivier in stede van Oleh-leh als operatiebasis gekozen was, doch deze redenen na de inneming van den Kraton niet meer bestonden,

was het van Generaal PEL goed gezien om de moeilijk te beveiligen communicatielijn langs de Atjeh-rivier op te heffen en deze te vervangen door die van af de vroegere basis Oleh-leh, omdat zij niet alleen korter was, maar tevens door eene goedgezinde streek (Meurasa) kwam te loopen.

Een tweede voorbeeld levert ons de veldtocht in de 6 moekims, die 26 December 1875 een aanvang nam. De operatielijn liep daarbij, ten gevolge van de richting, die onze operatiën genomen hadden, van Koeta Radja over Keutapang Doewa en Djeumpit naar Peukan Badak. 1)

Nadat echter de streek ten westen van Peukan Badak onderworpen en eene vlotbrug over de lagune bij Sinangri geslagen was, werd dadelijk een goede weg aangelegd van Peukan Badak via Sinangri naar de operatiebasis. Hierdoor werd eene veel kortere communicatie verkregen tusschen de basis en de ten zuiden van Peukan Badak ageerende troepen en de transportdienst aanmerkelijk verlicht.

Zoo zien wij ook in de Tirah-expeditie, waar aanvankelijk Kohat als basis diende en de operatielijn via Ft. Lockhart en de Archanga-pas naar de Maidan-vlakte voerde, bij het verlaten dier vlakte Peshawir de basis en de Bara-vallei de operatielijn worden. 2)

De strategische leiding der operatiën in verband met de strijdwijze van den inlandschen vijand.

Nog meer dan bij het opmaken van het operatieplan, vertoont zich het afwijkend karakter van de Indische oorlogvoering met de Europeesche, zoodra tot de eigenlijke operatiën moet worden overgegaan.

Zelden of nooit zal bij ons in Indië het voor alle oorlogen geldende beginsel toepassing kunnen vinden, dat het vijandelijk *leger* het *eerste* en *hoofdobject* moet zijn, naar welks vernietiging gestreefd moet worden, en dat alle krachten daarheen moeten worden geleid om *zoo snel als mogelijk* en met *zoo weinig*

1) Zie schets V.

2) Zie schets VI.

gevechten als mogelijk die vijandelijke strijdmacht te slaan, m. a. w. zoo snel en geconcentreerd mogelijk te opereeren.

Immers treffen wij in Indië in de eerste plaats geen vijandelijk leger aan, doch een gewapend volk naar welks vernietiging wij niet streven *mogen*. In de tweede plaats treedt dat gewapende volk bijna nimmer geconcentreerd op, terwijl eindelijk onze gebrekkige kennis van het terrein en de moeilijke verpleging een snel opereeren in den weg staan.

De omstandigheden zijn ons in dit opzicht nog het gunstigst bij den aanvang van de operatiën. Dan toch zien wij den vijand — vooral als deze voor het eerst met ons kennis maakt en dus onze vechtwijze en de uitwerking van onze vuurwapenen nog niet kent — dikwijls in min of meer geconcentreerden vorm in het open veld optreden. Regel was dit o. a. in den Java-oorlog, bij de Balische expeditiën in 1849 en vooral in 1868, en bij de beide Bonische expeditiën in 1859 en 1860.

Kunnen wij hem dan eene beslissende nederlaag toebrengen, dan zal dit zeer zeker een grooten invloed hebben op den verderen gang van den oorlog, zooals trouwens in Bali in 1868 ook het geval is geweest. Ongelukkigerwijze echter is het ook onder deze omstandigheden uiterst moeilijk een beslissenden slag te slaan, omdat de vijand, zoodra hij zijne ongunstige kansen bij een dergelijken strijd inziet, door zijn gemis aan organisatie in staat is, zich daaraan onmiddellijk te onttrekken en voor vernietiging te vrijwaren.

Deze wijze van strijden duurt daarom gewoonlijk slechts zeer kort en bepaalt zich meestal alleen tot het eerste gevecht, waarna de vijand zich niet meer vereenigd in het open veld tegenover ons waagt. Hij begint dan een strijd te voeren om terreinvoorwerpen, die van zijne zijde nu eens actief, dan weer volkomen passief is.

In deze tweede periode van den oorlog wordt het voor ons reeds moeilijker om hem gevoelige verliezen toe te brengen, omdat deze slechts plaatselijk zullen treffen, daar de stellingen meestal door de locale bevolking verdedigd worden.

Aanvankelijk dragen die stellingen gewoonlijk het karakter

van geheel gesloten werken, op moeilijk bereikbare punten aangelegd, die hardnekkig verdedigd worden.

Zeer bedreven in de versterkingskunst, weet de inlandsche vijand aan deze werken eene zeer groote passieve kracht te geven, en meent hij dan ook in deze duchtig versterkte positiën, die in zijne onderlinge oorlogen dikwijls voor onneembaar doorgingen, veilig het hoofd te kunnen bieden aan onze troepen.

Voorbeelden van dergelijke werken vinden wij in onze krijgsgeschiedenis in groot aantal, o. a. bij de expeditiën in :
Reteh 1858 (Sumatra's Oostkust).

Bandjermasin 1861, Goenoeng Tongka.

Tobalanden, versterking in het dal van de Bila, 1845.

Atjeh, Mesigit, Kraton, Baté Ilië, Paja-Reubé, Koeta Djirat (Lapehan), Koeta Triëng, Koeta Poetoe, Poelan Tjitjem, Koeta Sawang, Djirat Manjang.

Slechts weinig tijd is noodig om hen te doen begrijpen, dat de verdedigers van dergelijke werken allen ten doode zijn opgeschreven en dat het noodig blijft, een achterdeurtje open te houden. Dan verschijnen de langgerekte open stellingen, gewoonlijk aangelegd : *a.* in *kamponggranden*, in 1873 te Lemboe, in 1898/1900 in Pedir en de Paseistreek ; *b.* langs *rivieroevers*, in 1819 in Palembang, de stelling aan de Peladjoe en nabij het eiland Gombora in de Soengsang-rivier, in 1858 de versterkingen aan de Djambi-rivier, in 1873 de stellingen aan de Atjeh-rivier en in 1898/99 in Geudong ; *c.* in *berg- en heuveland*, en dan soms aangeleund aan zware ravijnen, Boer Intem Intem in 1902, Edi in 1890 en 1898, Bondjol, Djagaraga, Pasempa; en *d.* in *bergpassen* :

1823 verschanste liniën van den Marapalam,

1832 » » Tandjoeng Beroela,

1833 » » Matoea,

1897 dal van Lamtih,

1898 kloof van Beniët.

Deze stellingen, hoewel zeer sterk in front, hadden meestal het gebrek, dat zij niet voldoende aangeleund waren, daar de inlander, steunende op onze gebrekkige terreinkennis en op de dichte begroeiing, die het verkennen der vleugels zeer

moeilijk maakt, hieraan niet altijd de noodige aandacht wijdde.

In den aanvang hadden zij hiermede dikwijls succès, daar wij, onbekend met het terrein en soms plotseling tegen dergelijke stellingen stootende, menigmaal tot onvoorbereide frontaanvallen overgingen. Deze kostten ons in den regel groote offers, terwijl de vijand, beschermd tegen ons vuur, zich op het laatste oogenblik, indien de toestand voor hem gevaarlijk begon te worden, zonder veel verliezen door de vlucht aan den strijd kon onttrekken. Zoodra wij echter van frontaanvallen in dergelijke gevallen afzien, om tot de tactische omtrekking over te gaan, zal de vijand telkens gedwongen worden, zijne stellingen met meer of minder verliezen prijs te geven.

Gewoonlijk trad in deze phase van den oorlog bij den alom geslagen vijand neiging tot onderwerping in, en zoo zagen wij na dat tweede stadium den oorlog eindigen in Boni, Bali, Pasoemah en Lombok.

Is de verbittering zeer groot of het wecrstandsvermogen nog niet gebroken en leent het land er zich toe, dan treedt eene derde phase in, namelijk die van den eigenlijken guerilla, zooals in den Java-oorlog, in Bandjermasin, gedurende korten tijd in den Padri-oorlog en ten slotte, in zijn heftigsten vorm, in Atjeh.

Dat deze guerilla in Atjeh zulk een gevaarlijk karakter heeft gekregen, is daaraan toe te schrijven, dat de Atjeh-oorlog de eenige is, die ten volle het karakter draagt van volksoorlog; wel hadden wij in onze andere oorlogen een grooter of kleiner deel van het volk tegenover ons, maar niet altijd leende daarbij het land zich voor dien vorm van oorlog (Lombok, Bali), terwijl wij daar verder steeds bij een ander deel der bevolking steun vonden. Zoo zagen wij in den Java-oorlog bevolkingstroepen, aangevoerd door ambtenaren of door hunne eigen hoofden, aan onze zijde strijden; in den Padri-oorlog en in Bandjermasin hadden wij den steun van het meerendeel der bevolking, op Lombok dien der Sasaks, en al was die hulp niet altijd even groot, zij was toch voldoende om aan den strijd het zoo gevaarlijke karakter van den volksoorlog te ontnemen.

Deze kan eerst dan tot zijne volle recht komen, wanneer,

zooals in Atjeh, het geheele volk, door ééne zelfde gedachte gedreven, hetzij passief of actief, aan het verzet deelneemt, ten gevolge waarvan wij elke betrouwbare aanraking missen en alle handelingen onzerzijds, bij gebrek aan betrouwbare gegevens, grepen in de duisternis worden.

Hierboven schetsten wij — zij het in zeer groote trekken, die volstrekt niet het juiste beeld van elken oorlog *op zich zelven* geven — de wijze, waarop de inlandsche vijand zijne oorlogen strategisch voert. Thans dienen wij nog na te gaan, op welke wijze wij daartegen het best kunnen optreden.

Waar wij streeden tegenover een vijand, die ons in het open veld wachtte — zooals in Boni — was de taak van ons leger al zeer eenvoudig. In hoofdzaak optredende als in de Europeesche gevechten — zij het ook, dat de vormen en afstanden daarbij verschilden — viel de overwinning gewoonlijk gemakkelijk, al konden de resultaten zelden door eene krachtige vervolging worden verhoogd.

Moelijker wordt de leiding in de tweede phase van den oorlog, wanneer de vijand zijne kracht heeft leeren zoeken in versterkte stellingen en terreinvoorwerpen. Vooral de gesloten werken — behoorlijk aangelegd — bezitten dikwijls eene groote defensieve kracht en zullen ons, indien zij door een vastberaden vijand verdedigd worden, groote offers kunnen kosten.

Het eenige middel om dit te voorkomen, ligt in het gebruik van artillerie. Deze stelling is zoo onbetwistbaar juist, dat telkens wanneer eene dergelijke sterkte ten koste van meer of minder offers — onverschillig of het *met* of *zonder* succès was — door ons werd aangegrepen zonder artillerie, een storm van verontwaardiging onder leeken en deskundigen opging en op de meest afkeurende wijze gesproken werd over deze verouderde stormtactiek.

Men verlieze echter niet uit het oog, dat, hoe gewenscht het, in het algemeen gesproken, ook zij om artillerie te gebruiken, vooral tegen eene hardnekkig verdedigde sterkte, er toch altijd eene zekere verhouding behoort te bestaan tusschen

de gebezigde artillerie en het te beschieten doel, willen wij op succès kunnen rekenen.

Tot voor korten tijd beschikten wij voor dit doel alleen over 7,5 c.M. berggeschut — om van de verouderde Coehoorn-mortieren en den voor de eigen troepen gevaarlijken 7 c.M. achterlaad-mortier niet te spreken — dat op de zeer korte afstanden eene onvoldoend gekromde baan en op de groote afstanden (boven 1000 M.) eene onvoldoende uitwerking heeft als worpgeschut.

Alleen op afstanden van 500—1000 M. is van dit geschut eenige uitwerking te verwachten tegen achter dekkingen opgestelde doelen en dit nog niet eens altijd, daar de inlandsche vijand zijne borstweringen dikwijls loodrecht opzet, horizontale dekkingen aanbrengt en door schietkokers vuurt.

Waar intusschen domineerende stellingen met behoorlijke schootsvelden aanwezig zijn, zooals gewoonlijk in heuvel- of bergland worden aangetroffen, is voldoende uitwerking te verwachten (Edi 1890, Baté Ilië 1901) en behoort zoo mogelijk van de artillerie gebruik te worden gemaakt. 1)

Meestal worden onze oorlogen echter afgespeeld in de vlakten, die, door hare begroeiing, zelden voldoende schootsvelden aanbieden. De vijand legt daarom veelal zijne versterkingen in zwaar begroeid terrein aan, wetende dat hij ons zodoende het overwicht van onze artillerie en van onze betere geweerbewapening grootendeels ontnemt. Bij den opmarsch onzer troepen stuit de voorhoede gewoonlijk onverwacht op deze sterkten en is zij in gevecht gewikkeld, voordat wij goed weten, wat wij tegenover ons hebben, en zonder dat eene enkele goede opstelling voor de artillerie te vinden is. Wilde men hier niettemin van artillerie gebruik maken, dan zou deze dikwijls de vijandelijke sterkte tot op 10 à 50 M. moeten naderen, waar zij zich noodeloos aan verliezen zou blootstellen, zonder eenige resultaten te verkrijgen. (Temoelit in Samalangan, 1877).

Waar deze toestand regel is, en al de in dergelijke terreinen

1) Zie W. J. GIEL. „De Artillerie tegen den inlandschen vijand” en mijne repliek daarop, bladz. 908—918, Orgaan dezer Vereeniging 1903—1904.

opgeworpen sterkten uitsluitend met infanterie *moeten* worden genomen en ook *worden* genomen (Lho Trieëng, Koeta Poetoe, Poelau Tjitjem, Koeta Djirat, Djirat Manjang) en aan den anderen kant het medevoeren van artillerie in onze terreinen dikwijls met zulk eene moeite gepaard gaat, dat de krachten van mensch en dier geheel worden uitgeput en de marsch der coloune voortdurend wordt vertraagd, daar kwam menig aanvoerder er van zelf toe, de artillerie liever t'huis te laten, dan haar voor een uitzonderingsgeval mede te nemen. Men vroeg zich af, of de mindere verliezen, die wij in zulk een uitzonderingsgeval misschien zouden lijden door het gebruik van artillerie, wel opwegen tegen de veel grootere door uitputting en vermoeienis, verkregen bij het medevoeren van artillerie door alle terreinen en bij alle tochten.

Waar wij sedert 1896 over een geweer beschikken, dat ons in staat stelt, den vijand overal in de vlakke te slaan, daar moet het regel zijn, alleen dan de artillerie op *tochten* mede te voeren, wanneer het nagenoeg zeker is, dat zij op bepaalde punten noodig zal zijn of dat de terreinen van dien aard zijn, dat alle vertraging buitengesloten is.

Het is bovendien niet eens eene uitgemaakte zaak, dat het gebruik van artillerie, daar waar de omstandigheden gunstig zijn, altijd even goed werkt, omdat de vijand voor het artillerievuur dikwijls zonder of met weinig verliezen zijne stellingen ontruimt en ons aldus de gelegenheid ontneemt, hem een slag toe te brengen.

Tegenover eene zwakke of medegesleepte bevolking is dit nadeel zeer gering. Staan wij echter tegenover een krachtigen tegenstander, dan ontstaat spoedig het gevaar, dat het gebruik van artillerie in een spelletje ontaardt. Zeer terecht zegt Kolonel HUTCHINSON in zijn werk over de Tirah-expeditie — gedurende welke met weinig succès van artillerie werd gebruik gemaakt — dat een vijand, die *alleen* door artillerievuur uit zijne stellingen verjaagd wordt, gelijk is aan een zwerm vliegen, die men met de hand van een pot met honig verjaagt.

Wanneer de oorlog dan ook in het zoo gevaarlijk stadium

van den guerilla dreigt over te gaan, waarbij afmatting van de troepen *doel* van den vijand is, behoort van artillerie een matig gebruik te worden gemaakt en het verrassend optreden van infanterie op den voorgrond te staan. Het toebrengen van zware slagen, die schrik en ontsteltenis verspreiden, zal dan in hoofdzaak de taak der infanterie moeten zijn. Daarbij mag tegen zware offers onzerzijds niet worden opgezien.

Het spreekt van zelf, dat wanneer tegen den inlandschen vijand beschikt kan worden over geschut, dat eene goede uitwerking verzekert en dat door zijne lichtheid geene bezwaren aan de beweging der andere troepen in den weg legt, de meeste der motieven om geschut achter te laten, vervallen, al zal ook dan nog menige sterkte door de infanterie alleen genomen moeten worden.

Waar het den aanval op lange open stellingen betrof, leerde ons de Indische krijgsgeschiedenis, dat frontaanvallen zooveel mogelijk vermeden moeten worden (Soepa 14 Augustus 1824, 33 pCt. verlies, Djagaraga 1848). Ruim gebruik van omtrekking moet daarvoor in de plaats treden.

In dit opzicht vooral komt ons het gemis aan eene organisatie bij den inlandschen vijand te stade, daar hierdoor het uitvoeren van deze, in de Europeesche oorlogen zoo gevaarlijke, aanvalswijze zeer vergemakkelijkt wordt.

Uit het feit toch, dat de inlandsche vijand, los van tactische verbanden, vormen en treinen en vrij van elke basis of communicatielijn, zich naar willekeur in alle richtingen kan bewegen, volgt, dat de regel: *wacht u voor omtrekking, want hij die omtrekt, wordt zelf omgetrokken*, voor hem niet geldt, althans niet die consequentiën heeft, die er elders uit kunnen getrokken worden.

Een gevolg van de omstandigheid, dat de inlandsche vijand, waar hij zich ook bevindt of beweegt, nimmer de rechtstreeksche schadelijke gevolgen van eene omtrekking ondervindt, is dat hij zich ten allen tijde op onze achterwaartsche verbindingen kan werpen, en dat wij die verbindingen niet anders beheerschen dan op de plaats, waar wij ons bevinden.

Ligt hierin reeds een eigenaardig verschil met den toestand, zooals wij dien in Europeesche oorlogen aantreffen, waar men een vijand slechts in front of flanken verwachten kan, grooter nog wordt het onderscheid, nu het onder deze omstandigheden ook voor ons vrijwel onverschillig wordt of wij de achterwaartsche verbinding al tijdelijk prijsgeven.

Het feit immers, dat de vijand, hoe wij ageeren, zich *toch* op onze verbindingen kan plaats en, dat wij, waar ook marcheerende, *steeds* omgetrokken kunnen en zullen worden, heeft de vrees voor omtrekking bij ons — als geheel ongegrond — doen verdwijnen en is oorzaak geworden, dat wij, op onze beurt tot omtrekking wenshende over te gaan, ons door geene enkele consequentie daarvan behoeven te laten weerhouden.

Oppervlakkig beschouwd, zou omtrekking dus noch voor ons, noch voor den vijand gevaar opleveren, indien daarmede, gelijk in Europa, het bedreigen of verbreken van 's vijands communicatiën zou worden beoogd. Dit toch is onmogelijk, en hij, die op dezen grond tot eene omtrekking vanden inlandschen vijand mocht besluiten, zou al spoedig inzien, dat hij eene teleurstellende en nuttelooze operatie had verricht.

Stellen wij echter dat onbereikbare doel ter zijde, dan kan zoowel van de strategische als van de tactische omtrekking in onze oorlogen gebruik worden gemaakt, en zulks juist in die gevallen, waarin men er in Europa niet spoedig toe zou overgaan.

De strategische omtrekking rechtvaardigt hare toepassing door het feit, dat de inlandsche vijand meestal strijdt in vooraf gereed gemaakte stellingen, die steeds meerdere dagen, soms maanden aan voorbereiding kosten en altijd zijn aangelegd naar die zijde, vanwaar hij ons verwachten kan.

Hoewel dit laatste niet altijd met volkomen juistheid is vast te stellen, zoo zullen toch gewoonlijk het beloop van de grens of kust, de ligging van de voor ons bruikbare reeden en landingspunten en de aanwezigheid van door ons bezette posten in de nabijheid van het oorlogstooneel hieromtrent voldoende gegevens aan de hand doen, terwijl hem overigens na het oogenblik van landing of opmarsch nog tijd genoeg over-

blijft om daarin, zoo noodig, enkele wijzigingen te brengen.

Bij een frontaal oprukken van uit de operatiebasis, zooals in onze Indische krijgsgeschiedenis door onbekendheid met het land bijna immer plaats had, wordt de strijd door ons dus onder de meest onvoordeelige omstandigheden gevoerd en kunnen die geduchte versterkingen niet anders dan ten koste van veel tijd en groote verliezen genomen worden. Daarbij zal de vijand, goed gedekt als hij is en weinig van ons vuur te lijden hebbende, op het moment, dat wij tot in de onmiddellijke nabijheid van de stelling doordringen, daaruit meestal ongezien verdwijnen om in eene volgende op nieuw stand te houden.

Eene *strategische* omtrekking, waarbij men al die versterkte stellingen eenvoudig laat liggen en op behoorlijken afstand voorbij trekt tot men in den rug is gekomen, is meer de aangewezen weg. Dit dwingt den vijand òf om terug te trekken, òf om den strijd in niet voorbereide stellingen aan te nemen. Althans in den aanvang van den oorlog zal hij zeer zeker het laatste kiezen. Hierdoor wordt onze aanval niet alleen zeer gemakkelijk, doch tevens een groote moreele schok toegebracht aan den tegenstander, die zijne krachtig versterkte liniën, waarop hij een vast vertrouwen had, zonder strijd in onze handen ziet vallen. Zijn arbeid van weken en maanden zal dan nutteloos worden.

Voorbeelden van dergelijke succèsvolle strategische omtrekkingen vinden wij vooral bij de laatste in Atjeh ondernomen excursiën. Zoo was de eerste tocht naar Keureutoë (Kerti) in 1898, waarbij van Lho Seumawé over de Keudé-Geudong naar Araboengkoe werd opgerukt (Aloeë Keudjoeroean) om van daar alle stellingen in Zuid-Keureutoë in den rug te vallen, niet anders dan zulk eene strategische omtrekking, evenals de tocht naar Edi in 1898, terwijl de tocht naar Tangsé in Augustus 1898 ons leert, hoe eene strategische omtrekking den vijand dwong, zijne zeer sterke stellingen in de kloof van Beniët te verlaten, nadat frontaanvallen en tactische omtrekkingen gefaald hadden.

Als regel behooren deze strategische omtrekkingen met de geheele troepenmacht te geschieden. Gaat men hierbij tot

splitsing over, dan zullen dezelfde nadeelen ondervonden worden, die hiervoren bij het gebruik van meerdere operatielijnen werden geschetst.

Behalve hetgeen hierboven ten gunste van de strategische omtrekking is aangevoerd, is er nog een andere factor, die men bij den strijd tegen Europeesche legers *niet* of althans niet in die mate terugvindt.

De inlandsche vijand namelijk voert het gevecht slechts in ééne linie. Is het eenmaal begonnen, dan brengt hij alles in het vuur, zonder eenige reserve achter te houden. Dit gevoegd bij het feit, dat zijne verdediging meestal volkomen passief gevoerd wordt, is oorzaak, dat hij, in front wordende vastgehouden, slechts zeer weinig troepen tegenover eene omtrekking of zelfs tegenover een flankaanval stellen kan. Deze zal dan ook bijna altijd gelukken.

Intusschen zijn er in onze oorlogen enkele gevallen aan te wijzen, waarin de vijand reserves tot zijne beschikking hield of in meerdere liniën streed, zooals:

- op 3 September 1825, toen de Prins van Serang zelfs in 3 liniën vocht;
 - op 9 October 1825, toen de vijand bij Tanggoeng in 3 liniën tegen den Luitenant-Kolonel CLEERENS oprukte;
 - op 18 Februari 1826, gevecht bij Tempel, toen de vijand uit zijne eerste linie verdreven en vervolgd wordende, onverwacht een tegenaanval met 500 in reserve gehouden priesters ondernam;
 - op 1 October 1828 (gevecht bij Karia) en op 28 December 1828 (gevecht bij Nanggoelan), toen SENTOT in beide gevallen zijne barisan in reserve hield en daarmee verrassend zich op onze troepen wierp, die de eerste linie vervolgden, waardoor in eerstgenoemd gevecht het geheele detachement-BUSCHKENS vernietigd werd;
 - op 16 September 1833 (gevecht bij Ajer Papoe in den Padri-oorlog).
- Ook bij Djagaraga, 1848 en 1849 waren reserves in de achterliggende kampong aanwezig.

Deze weinige voorbeelden in de krijgsgeschiedenis van $\frac{1}{4}$ eeuw doen aan den bovengenoemden regel echter weinig of niets af.

Meestal is de inlandsche vijand zóózeer overtuigd van de geringe gevechtskracht, die hij tegenover eene omtrekking bezit, en wordt zijn moreel daardoor zóó geschokt, dat reeds eene eenvoudige bedreiging met omtrekking, laat staan het verschijnen van onze troepen in zijn rug, voldoende is om hem zonder strijd zijne overigens sterke stellingen te doen ontruimen.

Hoe hopeloos zwak de inlandsche vijand is door zijn gemis aan reserves, zien wij o. a. duidelijk in den aanval op de stelling te Geudong in 1899. De vijand had daarbij achter de ondoorwaadbare en sterk gezwollen rivier van dien naam (Kroeëng Pasei) eene uitgestrekte linie van zware loopgraven aangelegd, waarin hem, volkomen gedekt als hij was, van de overzijde weinig of geene verliezen konden worden toegebracht.

Toen een klein vlotje bemachtigd was en 1 officier en 3 man op 's vijands uitersten rechtervleugel hiermede ongemerkt de \pm 30 M. breede rivier overstaken, was de aanval van deze 4 dapperen op de aldaar aangelegde loopgraaf voldoende om deze te nemen en zich daarin zonder moeite te handhaven, totdat meerdere troepen waren overgestoken. Bij de aanwezigheid van zelfs de zwakste reserve, zou eene dergelijke poging gefaald hebben en het ons — bij gemis aan pontonmaterieel — uiterst moeilijk zijn gevallen, op dit punt de rivier over te gaan en de stelling te nemen.

Hier zien wij wederom een belangrijk verschil in de toepassing der regels met die in de Europeesche oorlogvoering. Wel wordt ook daar erkend, dat eene gelukte omtrekking, zij het ook op andere gronden, ontzaglijke voordeelen belooft, als het gevecht een voor den aanvaller gunstig verloop heeft, doch worden tevens de gevaren aan zulk eene omtrekking verbonden, zóó groot gedacht, dat alleen groote overmacht rechtvaardigt daartoe te besluiten. Als *regel* zal daarom tegenover een gelijkwaardigen vijand van omtrekking afgezien en tot de doorbreking of omvatting besloten moeten worden. Zoo durfde NAPOLEON in 1812 bij Borodino niet tot eene omtrekking van KUTUSOW's leger over

te gaan, omdat zijne overmacht te gering en het gevaar voor zijn terugtocht te groot zou zijn. Daar de geconcentreerde opstelling van de Russische macht eene doorbreking onmogelijk maakte, koos NAPOLEON toen nog liever den zuiver frontalen aanval met al zijne gevolgen, dan aan omtrekking te denken.

In onze Indische oorlogen daarentegen, waar de vijandelijke stellingen in front eene groote passieve kracht bezitten en bovendien bijna immer in moeilijk begaanbaar en weinig overzicht biedend terrein zijn aangelegd, zal *doorbreking of omvatting* slechts ten koste van groote verliezen mogelijk zijn en moet daarom als regel worden aangenomen, dat *omtrekking*, hetzij door de geheele macht, dan wel door de hoofdmacht uitgevoerd, de *normale* aanvalswijze is.

Van een doorgezette frontaanval mag alleen sprake zijn, wanneer het terrein eene omtrekking absoluut onmogelijk maakt, of indien zóó plotseling op niet bekende vijandelijke stellingen gestooten wordt, dat het gevecht zich als het ware uit de marschcolonne ontwikkelt en een afbreken daarvan in front niet dan met zware verliezen zou kunnen geschieden.

Intusschen brengt de omtrekking, al behoort zij bij ons in Indië tegenover den inlandschen vijand als aanvalswijze *regel* te zijn, hare eigenaardige bezwaren mede.

Bij de volslagen onbekendheid met het terrein, waarin wij gewoonlijk verkeerden, kan toch zelden of nooit de duur, ja zelfs de mogelijkheid eener omtrekking vooraf worden overzien. Het kan dus zeer goed voorkomen, dat onoverkomelijke bezwaren de uitvoering der omtrekkende beweging belemmeren.

Vooraf in die gevallen, waarin een bepaald tijdstip voor het begin van den aanval was aangegeven, zag men herhaaldelijk de in front achtergelaten troepen, zonder dat van de werking der omtrekking iets was waargenomen, tot den aanval overgaan en dezen daardoor met onvoldoende krachten uitvoeren en veelal mislukken.

Dit gevaar is te ontgaan, door de hoofdmacht voor de omtrekking en den aanval aan te wijzen, en den commandant

der achtergelaten troepen duidelijk te maken, dat zijne handelingen daaraan geheel ondergeschikt moeten blijven.

Als voorbeeld van eene goed opgezette, doch slecht uitgevoerde omtrekking kan hier de aanval op de kampong Tamboea (Samalangan 1877) dienen.

Ofschoon eene zwakke macht, onder bevel van den Luitenant-Kolonel DOCTERS VAN LEEUWEN bestemd was om den vijand in front bezig te houden en eene sterke colonne onder Kolonel VAN DER HEIJDEN de omtrekking via Pengilit ondernam, gaf deze laatste, toen hij op 600 à 800 M. van de stelling gekomen was, last aan eerstgenoemden om tot den aanval over te gaan, waardoor de zwakste afdeeling allen weerstand te breken kreeg en het gevecht reeds beslist was, vóórdat de omtrekkende hoofdmacht ter plaatse aankwam. Een goed voorbeeld daarentegen levert ons de omtrekking van de kloof van Beniët in Maart 1899. 's Morgens te 5 uur van Beungga afgemarcheerd, wendden 1 divisie maréchaussée en 1 compagnie infanterie — die voor het doen der tactische omtrekking waren aangewezen — zich van de rest der troepen af, welke zich onder den bevelhebber vóór den kloofingang legerden. Ofschoon den geheelen dag niets gehoord werd van de omtrekkende troepen, ging de bevelhebber niet tot den aanval over, maar wachtte rustig de werking der omtrekking af, die . . . eerst den volgenden ochtend merkbaar werd en volkomen slaagde.

Het moeilijkst, zooals gezegd is, wordt de taak van het leger, wanneer de oorlog het laatste stadium, dat van den guerilla, is ingetreden, vooral als daarbij de eigenlijke volksoorlog tot uiting komt. Dit blijkt overtuigend uit den duur. (Atjehoorlog 32 jaar, Caucasus 20 jaar, Vendée 35 jaar, Corsica 50 jaar, opstand in Schotland 57 jaar; 80-jarige oorlog.)

Niet de verliezen, al zijn deze niet gering te schatten, zijn het, die hierbij op den voorgrond treden, doch de langzame uitputting van de materiele en moreele krachten van het leger in den strijd tegen den bijna ontastbaren vijand.

Men is meester van ieder punt, waar men verschijnt, maar de omgeving behoort ons niet. Voortdurend is men in beweging tegen een vijand, die overal geslagen wordt en zich telkens weer verheft, die vlucht op onze nadering en toch overal weer aanwezig is.

Het zijn de groote moeilijkheden van het terrein, de bezwaren van communicatie en opvoer, de verspreide ligging der bewoonde oorden, de nimmer rustende vijandelijkheden, de eeuwige alarmeringen, het schijnbaar nuttelooze van overwinningen, de voortdurende jacht op een vijand, die slechts verschijnt om weer te verdwijnen, die in den volksoorlog het leger zware verliezen toebrengen, en die allen volksoorlogen — onverschillig of zij in Tonkin, Tirol, Spanje of Atjch gevoerd werden — eene groote gelijkenis geven.

Geen oorlog is — vooral in een tropisch klimaat — afmatender en sloopender voor eene geregelde troepenmacht. De vijand is niet te onderkennen van den rustigen bewoner, men heeft geen enkel aangrijpingspunt; de benden lossen zich even gemakkelijk op als zij zich vormen; zij ontwijken ieder gevecht, dat haar nadeelig kan zijn, om straks, waar zij in de overmacht zijn, hun kans te wagen en hun slag te slaan.

Om het verzet, dat *overal* te gelijk is, te kunnen aangrijpen, zou men zich over het geheele land moeten verspreiden, doch die verspreiding is niet mogelijk, daar zij noodlottige splitsing medebrengt.

De geheele bevolking, vrouwen en kinderen inclus, steunen den vijand en zijn aan den eenen kant de voelhoorns, die hem op de hoogte houden van al onze bewegingen, en aan den anderen kant het middel om ons te misleiden of in gevaar te brengen. Waar men zich ook beweegt, overal stuit men op leugen en verraad en steeds tast men in den blinde.

Treffend schildert COURIER in zijn werk »De Volksoorlog in Calabrië» de gevaren aan dezen oorlog verbonden :

»Lorsque vous marcherez, n'approchez pas des haies, évitez les fossés, n'allez pas le long des vignes, tenez-vous loin des bois, gardez-vous des buissons, des arbres, des taillis, et méfiez-

vous des herbes hautes; ne passez point trop près des fermes, des hameaux, et faites le tour des villages avec précaution; car les haies, les fossés, les arbres, les buissons, feront feu qui ajuste, qui tue, et vous ne trouverez pas — quelque part que vous alliez, une hutte, un poulailler qui n'ait garnison contre vous."

Dat ook de personeele offers in zulk een oorlog niet gering zijn, getuige de Atjeh-oorlog, gedurende welken van 1873—1891 niet minder dan 515 officieren en 13000 minderen het offer werden van 's vijands wapenen of van doodelijke ziekten.

Tegen zulk een oorlog bestaat maar één enkel middel: *rusteloze actie*, waarbij nimmer — zelfs niet voor eene korte wijle — het initiatief aan onze zijde mag verloren gaan.

Hoewel ook hier de humaniteit nimmer uit het oog verloren mag worden en het streven gericht moet zijn op de onderwerping van een *welvarend* land, zoo zal hier toch, meer dan elders, de bevolking zelve den geesel van den oorlog moeten voelen, totdat de vrees voor onze wapenen bij haar een machtiger raadgever is geworden, dan haat of godsdienstwaan.

Om die rusteloze actie met succès te kunnen voeren, zullen wij moeten beschikken over licht gewapende, goed geschoolde troepen, die de guerillabenden in bewegelijkheid evenaren; zullen alom wegen en communicatiën moeten worden aangelegd, die in staat stellen tot in de diepste schuilhoeken van het land door te dringen en het te leeren kennen als de bewoners zelve; zullen de aanvoerders zich ernstig moeten toeleggen op de studie van het *volk*, zijne *hoofden*, *verhoudingen* en *taal*.

Naast de actie tegen de actief optredende benden zal eveneens de bevolking, die haar heimelijk steunt, aan een streng régime moeten worden onderworpen, dat haar dwingt, het masker af te werpen en partij te kiezen vóór of tegen ons. Hiertoe behoort in de eerste plaats het solidariteitsbeginsel te worden toegepast, dat allen doet boeten voor de euveldaad in eenzelfde gebied begaan. Voorts behoort het dragen van wapenen op straffe des doods te worden verboden en naar

geleidelijke ontwapening te worden gestreefd, de bevolking aan eene strenge controle te worden onderworpen door middel van registratie als anderszins, haar het verblijf buiten de bewoonde streken te worden ontzegd; alle nederzettingen, aanplantingen en voorraden, daarbuiten aangetroffen, te worden vernield, en ten slotte niterst gestreng te worden opgetreden bij verraad van zich eenmaal onderworpen hebbende hoofden of bewoners.

Hadden wij hiervoren reeds herhaaldelijk gelegenheid te wijzen op de groote verschillen tusschen de wijze van oorlogvoering bij ons in Indië en in Europa, zoo is het ten slotte ook nog noodig te wijzen op de omstandigheid, dat wij nimmer met juistheid weten, waar de inlandsche vijand zich bevindt of waarheen hij zich beweegt.

Het gevolg daarvan is, dat wij hem steeds van *alle zijden* en ten *allen tijde* kunnen verwachten en blijkens de ondervinding ook verwachten moeten.

Dat onze oorlogvoering in Indië dáárdóór beheerscht wordt, zal zeker geen betoog behoeven. Het feit toch, dat de inlandsche vijand alom tegenwoordig is, maakt dat de geheele vijandelijke bodem van af het oogenblik, dat wij hem betreden, *gevechtsterrein* wordt en dat de scherpe afscheiding tusschen de *strategie*, die alle handelingen buiten het gevechtveld omvat, en de *tactiek*, die eerst daar hare rol begint te spelen, hier verloren gaat.

Onverschillig of wij in rust zijn of in beweging, steeds bevinden wij ons in de onmiddellijke nabijheid van den vijand; steeds moet bij iedere handeling met de mogelijkheid van zijne verschijning rekening worden gehouden, en welke definitie men ook uit de vele reeds gegevene van strategie en tactiek zou willen kiezen, altijd zal zij falen, indien zij op onze Indische toestanden wordt toegepast.

Het zou te ver voeren, den invloed van een dergelijken toestand tot in détails na te gaan, iets wat trouwens, als behoorende tot het gebied der tactiek, buiten het kader van deze studie zou vallen. Dat deze echter niet gering is, moge blijken uit de eenvoudige vermelding, dat, als gevolg daarvan,

marschen buiten het bereik van den vijand op onze expeditiën niet voorkomen ;

dat de *duur* van onze marschen, zelfs bij volkomen bekendheid met het terrein, vooraf nimmer te bepalen is, omdat zij ieder oogenblik door gevechtshandelingen kunnen worden vertraagd of onderbroken ;

dat *bepaalde rustdagen* wel kunnen worden aangegeven, doch de vijand te beslissen heeft of het ook rustdagen zullen zijn ;

dat de *marschregeling van den trein* geheel verschilt met die in Europa, daar de trein alleen veilig is in de onmiddellijke nabijheid der troepen ;

dat de *verdeeling in front-, flank- en terugtochtsmarschen* geen enkelen zin meer heeft en, in verband daarmee, ook de *taak* van de beveiligende troepen wijziging zal ondergaan.

Niet alleen gedurende de *beweging*, ook tijdens de *rust* doet zich die invloed gevoelen.

Merkbaar wordt die reeds in de wijze van *legering*, in de *dislocatie* der troepen, in het ontbreken van alle *voorbereiding* voor die legering (welke eerst na aankomst kan worden overwogen) en vooral ook in de wijze van *beveiliging*.

In al het bovenstaande trachtten wij aan te toonen, hoe groot de verschillen zijn in de oorlogvoering in Indië en hier. Dat die groote verschillen noodwendig *moeten* bestaan, zal geene verdere uiteenzetting behoeven.

In Europa toch zijn de regels voor de oorlogvoering vastgesteld in de veronderstelling, dat ook de tegenpartij in dien geest zal handelen en, evenals wij, onmiddellijk zijn voordeel zal weten te trekken uit iedere fout tegen die regels begaan. Juist drukt von Rüstow dit uit, waar hij zegt :

»Der geistigen Kraft des Feldherrn tritt eine andere geistige Kraft feindlich entgegen, die auf seinen Untergang sinnt wie er auf den ihren rechnet, über gewaltige materielle Kräfte gebietet wie er, und diese in Raum und Zeit verwendet wie er. Das Kriegsplan beruht also theils auf Kenntnis, theils auf Annahmen über das zu erwartende Verfahren des Feindes, dasz an gewissen Gesetze gebunden ist.»

In onze Indische oorlogen staan wij echter tegenover een vijand, die deze regels zelfs niet bij naam kent; die daardoor ook nimmer gebruik weet te maken van de door ons daartegen begane fouten en die, omgekeerd, door zijne handelingen al onze berekeningen doet falen.

Wij kunnen die verhouding niet beter schetsen, dan door haar te vergelijken met twee schermers, beiden opgeleid in dezelfde school en gewend aan elkanders stooten en parades, doch wier kunde en meesterschap hen in den steek laat, zoodra zij zich geplaatst zien tegenover een ongeoeffenden woesteling, die, met alle regels spottende, er op de meest onridderlijke wijze op inslaat.

Dan helpen geene kunstige stooten of parades meer, doch alleen koelbloedigheid en gezond verstand zullen den schermer uit den voor hem zoo ongewonen toestand kunnen redden.

Zou daarin ook niet tevens de reden moeten gezocht worden, dat de beste aanvoerders van het Indische leger — wetende, dat de handelingen van den inlandschen vijand met iedere opvatting van moderne oorlogvoering spotten — de, door sleur van overneming uit Europeesche voorschriften, bij ons in Indië ingevoerde regels over boord werpen en het gezond verstand, naast de ondervinding, als eenigen leidsman aannamen in den strijd tegen den inlandschen vijand? 1)

1) Gebezigde bronnen onder meer: J. P. MICHELSSEN. „Het verband tusschen de Staatskunde en de Strategie in onze Indische oorlogen,” Verslagen dezer Vereeniging, 1901—1902.

J. F. BREIJER. „Eenige beschouwingen over de uitoefening van het hoogste gezag in Ned.-Indië enz.” Verslagen dezer Vereeniging, 1890—1891.

HUTCHINSON. „The Campaign in Tirah.”

D'AUBLET. „La Guerre au Dahomey enz.”

A A N H A N G S E L.

Voorbeelden van mislukte samenwerking bij
het opereeren langs meerdere lijnen. 1)

1. Bondjol 1833. Na den opstand te Bondjol in het begin van 1833, zou in Juli met 4 colonnes worden opgerukt tegen Kamang, dat in handen der Padris was.

De 1e colonne, te Koriri gestationeerd, zou van uit Tjilatang, de 2e colonne, te Baso gestationeerd, van uit Sallo, en de 3e colonne, te Ft. van den Bosch, via Seliki en Boekit Kamang aanvallen, terwijl

de 4e colonne, te Kota Toewa gelegen, bij Magat eene demonstratie zou doen.

De bewegingen moesten zoodanig worden geleid, dat op den 9en Juli de aanval gelijktijdig kon geschieden.

Uitvoering.

De 1e colonne — onder DU BUS — komt vóór het aanbreken van den dag op 9 Juli voor de stelling te Kamang (zonder gidsen). Zij gaat tot den aanval over, maar wordt teruggeslagen. Bij eene poging van den vijand om den terugtocht af te snijden, vluchten de hulptroupen en koelies, waarop DU BUS terug moet met 10 dooden en 25 gewonden.

De 2e colonne — onder RIESZ — breekt 's nachts op (eveneens zonder gidsen). Geen tijd meer hebbende om den linkervleugel van Kamang om te trekken, zooals in hare opdracht lag, besloot zij het meest nabijgelegen punt der stelling in front aan te vallen, doch werd teruggeslagen met 4 dooden en 20 gewonden.

De 3e colonne — onder DE QUAIJ — marcheerde eerst den 8en Juli ten 10 uur v.m. af van Ft. van den Bosch, wat met het oog op den afstand veel te laat was; zij bereikte te 1 uur n.m.

1) Zie bladz. 549—551.

Seliki en te 5 uur n.m. den voet van het gebergte, waarna de tocht in het donker werd voortgezet langs ongebaande berg- en rotspaden, totdat de troep niet meer kon.

Den volgenden morgen wordt de marsch voortgezet en, onder hevig verzet van den overmachtigen vijand, in de vallei van de Kamang afgedaald. Ten gevolge hiervan kon eerst den 10en Juli verder worden opgerukt naar de stelling bij Kamang, die echter verlaten werd bevonden.

De beide frontaanvallen, op verschillende tijdstippen door de 1e en 2e colonne beproefd, leidden hier dus niet tot het doel. De omtrekking gelukte, ondanks de geringe krachten van DE QUAIJ, doch zou meer succés gehad hebben, indien zij met de geheele beschikbare macht ware uitgevoerd, zoodat geen ophoud door overmacht had kunnen voorkomen. 1)

2. Den 23en Juli, nadat Kamang gevallen was, gelastte de Gouverneur-Generaal VAN DEN BOSCH, die te Padang aangekomen was, dat met de operatiën tegen Bondjol een aanvang zou worden gemaakt.

Evenals bij de operatie tegen Kamang, werden 3 colonnes geformeerd, doch nu op nog veel grooteren afstand, zoowel onderling, als van het operatie-object, terwijl eene 4e colonne te Matoea vóór 's vijands stelling positie zou nemen.

De 1e colonne — DE QUAIJ, 350 man en hulptr. — vereenigd te Ft. van den Bosch, zou via Seliki en Pau Datar,

en de 2e colonne — ELOUT, 2 comp. inf., 4 detachementen en hulptr. — vereenigd te Priaman, via Mengoppo en Loeboe Ambaloe oprukken, terwijl

de 3e colonne — EILERS, 180 man en 1500 hulptr. — vereenigd te Rau, via Loeboe Sikaping zou oprukken en den vijand in den rug aanvallen, zoodra de andere 2 colonnes in de vallei van Alahan Pandjang zouden zijn aangekomen.

De 4e colonne — DE VOS VAN STEENBERGEN, 2 comp., 75 man barisan en 2300 hulptr. — vereenigd te Soengei Toewa en

1) Zie schets VII.

Ft. de Kock moest tegenover het ravijn bij Matoea positie nemen.
De algemeene aanval was bepaald op 16 September.

Uitvoering.

De 1e colonne vertrekt den 10en September van Ft. van den Bosch naar Kota Tinggi, dat bezet gehouden wordt.

Den 13en Sept. bereikt zij Kota Lalang, verkrijgt voeling met den vijand en verovert en bezet een benting.

Den 15en Sept. wordt den geheelen dag gevochten om een half uur afstand te winnen. Bij eene bedreiging van den rug der colonne, beginnen koelies en hulptroepen te verloopen. Niettemin wordt den 16en Sept. tot aan het ravijn der Ajer Popo, dat zwaar versterkt is, voorwaarts gerukt. De aanval wordt afgeslagen. Door de vlucht der koelies ontstaat gebrek aan vivres; achterna gezonden transporten worden door den vijand tegengehouden, zoodat besloten wordt tot den terugtocht naar Kota Tinggi, alwaar zij den 18en Sept. aankomt.

De 2e colonne bereikt 9 Sept. Loeboe Ambaloe, komt 11 Sept. in gevecht bij Tapan Kandi, neemt den 14en Sept. de linie van Pangkalan en betreft daarna het bivak bij Kota Gedang, waar ELOUT den 23en Sept. den last ontving tot terugtrekken naar Loeboe Ambaloe.

De 3e colonne marcheert 12 Sept. naar Loender, 15 Sept. naar Sinatar, 17 Sept. naar Tandjong Waringin en 18 Sept. naar Bondjol Itam, waar een bivak betrokken wordt. Den 19en heeft men een aanval der Padris te doorstaan, waarop eene paniek onder koelies en hulptroepen ontstaat en 's avonds een overhaaste terugtocht volgt naar Tandjong Waringin met achterlating van een *mortier* en *gewonden*.

Den 21en Sept. is de colonne te Loender terug.

De 4e colonne rukt den 11en Sept. van Ft. de Kock naar het versterkte Paloepe en neemt dit; den 12en Sept. wordt het ravijn bij Matoea bereikt en de opdracht ontvangen, den 28en Matoea te nemen om dan naar Bondjol door te dringen, waartoe een gedeelte der andere 3 colonnes aangetrokken werd.

Alle aanvallen mislukten echter, waarop den 1en October wordt teruggetrokken. 1)

3. Tocht naar de XII kota's in 1845. De Luitenant-Kolonel VAN SWIETEN ontving tegen het einde van het jaar 1844 den last om met 3 comp. inf. en 2 Coehoorn-mortieren van uit Solok (13 kota's) naar de landschappen Soengei Pagoe en de XII kota's te rukken, om deze aan het Nederlandsch gezag te onderwerpen. Daar bekend was, dat op de grens van beide landschappen, bij Pasimpat Doerian Tarang, geduchte versterkingen waren opgeworpen, wees de Generaal MICHIELS eene tweede colonne aan, die over de Batang Hari van Sidjoendjoeng uit, de XII kota's moest binnendringen. De marschen werden zoodanig geregeld, dat beide colonnes gelijktijdig in front en rug der stelling zouden aankomen.

Na 5 dagen marcheeren bereikte VAN SWIETEN Soengei Pagoe. Aangezien hier de weg ophield, moest de tocht dwars door het terrein vervolgd worden; 3 dagen lang marcheert hij door oerwoud en wordt even voorbij de grens tusschen beide staatjes (dus ten oosten van Loeboe Gedang) op $\pm \frac{1}{2}$ uur ten westen van Pasimpat Doerian Tarang aangevallen, waardoor hij een groot aantal gewonden kreeg.

Niets van de andere colonne vernemende, besluit VAN SWIETEN nu zelfstandig te handelen, rukt naar Pasimpat en bestormt deze stelling, doch wordt tweemaal teruggeslagen.

De toestand wordt hoogst critiek. Van de 2e colonne nog altijd niets vernemende, waagt hij een derden wanhopigen aanval, die gelukt. Het verzet was daarmede gebroken en de colonne VAN SWIETEN uit hare netelige positie verlost.

De 2e colonne was over Sidjoendjoeng naar Gasing gemarcheerd, alwaar zij stuitte op de Djambi-rivier, welke niet kon worden overgetrokken. Hierop was zij teruggekeerd.

Waren beide colonnes vereenigd onder VAN SWIETEN opgerukt, dan zou diens taak vrij wat eenvoudiger geweest zijn. 2)

1) Zie schetsen III en XI.

2) Zie schets VIII.

4. Bandjermasinsche krijg. In Mei 1861 werd de eerste tocht naar Goenoeng Tongka ondernomen, eene heuvelstelling aan den bovenloop der Mantallat, waar Soerapati en Antasari zich versterkt hadden.

Hiertoe werd uitgerukt in 3 colonnes en wel :

de 1e colonne onder den Sultan van Koetei, die van uit Samarinda het noordoostelijk deel der Boven-Doesoën zou binnenvallen; de 2e colonne, 350 met lanssen gewapende inlanders, onder een Europeesch officier, die de Mantallat zou opvaren; en eindelijk de 3e colonne — SCHUAK met 124 bajonetten, 1 mortier en 425 hulptroupen — die van uit den post Tamiang Lajang over land derwaarts zou oprukken.

Nadat met het aanvangen van den tocht eerst veel te lang was gedraald, bereikte de 1e colonne Lawa, doch keerde zij vandaar weer terug, omdat de Sultan kwade voortekenen meende gezien te hebben.

De 2e colonne vaart de Mantallat op, doch keert zoo snel mogelijk terug, nadat zij op de voorposten van Antasari gestooten is. De 3e colonne rukt den 13en Mei, zonder eenige zorg voor hare lange communicatielijn te hebben gedragen, de wildernis in en bereikt den 12en dag, na voortdurend door den vijand bestookt te zijn en tal van gewonden gekregen te hebben, de Soengei Ajoë met een restantje bedorven eten.

Op zelfvervaardigde vlotten wordt deze rivier afgezakt met den uitgeputten en half verhongerden troep, voortdurend bestookt, en eindelijk den 3en Juni ons op de Barito gestationeerd stoomschip bereikt, nadat onderweg alle hulptroupen gevangen genomen waren.

Nadat ook eene tweede poging tot vermeestering van Goenoeng Tongka mislukt was, werd in October 1861 een derde gecombineerde aanval ontworpen.

Eéne colonne, sterk 13 officieren, 260 bajonetten, benevens artillerie en hulptroupen, onder den Kapitein VAN VLOTEN, zou daartoe 30 October naar de monding der Mantallat vervoerd worden en van daar langs beide oevers tegen Goenoeng Tongka oprukken.

Eene tweede colonne, bestaande uit hulptroepen, onder den Sultan van Koetei, en gesteund door 4 off. en 90 bajonetten, zou van Samarinda over Soengei Lahei derwaarts marcheeren.

De 1^e colonne, in den bevolen vorm marcheerende met een varenden trein in het midden, bereikt en verovert den 6en November de versterkte kampong Pelari en komt 8 November vóór de sterkte Goenoeng Tongka. Twee stormaanvallen werden afgeslagen. 's Nachts echter werd de benting door den vijand verlaten en 9 November door de colonne bezet.

Van de 2^e colonne waren de geregelde troepen den 12en Augustus van Samarinda vertrokken en den 19en Augustus te Moewara Pahoe aan de Mahakkan aangekomen.

Eerst den 4en November komen hier de eerste hulptroepen per prauw aan. Den 10en November daaraanvolgend wordt Pangkoe door de militairen bereikt, waar men tot 16 December moet wachten op koelies en hulptroepen.

Hier breken hevige beri-beri en koorts uit onder onze troepen. Met moeite wordt 20 December Merendai bereikt en daar verbleven tot 6 Januari, toen tot den terugmarsch werd besloten, omdat de af te leggen afstand nog \pm 7 marschdagen bedroeg en de troep reeds geheel uitgeput was.

De opmarsch der 2e colonne had dus niet het minste bijgedragen tot de verovering van Goenoeng Tongka. 1)

5. IIIe expeditie naar Bali. Den 20en Mei 1849 zou worden opgerukt van Laboean Amok naar Oedjong in Karang Asem, en wel door 4000 man Lomboksche hulptroepen, onder GOESTI GEDÉ RAI over land, en door het linker-half 5e Bat. en 1 sectie berg-art. over zee, welke laatste troepen, zoo noodig gesteund door eene landingsdivisie, aldaar moesten landen, om daarna gezamenlijk den aanval te ondernemen.

Den 21en Mei vertrekt 's morgens het eskader van Laboean Amok, komt eenige uren later voor Oedjong, doch kan hier, ten gevolge van de woelige zee, niet landen.

De Lombokkers hadden gelukkig alles reeds alleen afgehandeld.

1) Zie schetsen IV en IX en bladz. 550 en 551.

6. Ite expeditie naar Boni. Terwijl de expeditionaire hoofdmacht over zee naar Sindjai en Kadjang gebracht werd, kreeg de chef van den staf, Majoor STARING, last om den 19en November 1859 met eene colonne over land van Boelekomba derwaarts te marcheeren en zijn marsch zoodanig te regelen, dat den 24en November des morgens de aanval van zee- en landzijde te gelijk op de stelling bij Mangara Bombang zou plaats hebben.

Toen den 23en 's avonds niets van de colonne-STARING ontdekt werd, deed de hoofdmacht den 24en 's morgens den aanval alleen en nam Mangara Bombang.

STARING had zoodanig oponthoud ondervonden door terrein en vijand, dat hij gedwongen was geworden, eene wijziging in zijne marschroute te brengen, met het gevolg dat de gecombineerde manoeuvre in het water viel.

7. Tweede tocht naar Tangsé (24 Aug. 1898). Nadat de eerste poging om de kloof van Beniët te forceeren, mislukt was, werd den 24en Augustus 1898 wederom derwaarts opgerukt en wel in 2 colonnes, die langs verschillende wegen Tangsé moesten trachten te bereiken en daarbij elkander steunen.

De 1e colonne (VAN HEUTSZ) vertrok 26 Augustus 's morgens vroeg van Beungga, vond den ingang der kloof zwaar versperd en begon eene strategische omtrekking, waardoor dienzelfden avond de Kroeng Dö Dö en den 27en 's morgens Tangsé bereikt werd, vanwaar den 28en door de kloof van Beniët via Beungga naar Segli teruggekeerd werd.

De 2e colonne (WILLEMS) had in opdracht van uit de Tirostreek (Z. O. Pedir) via de Blang Keda naar Tangsé of de kloof op te rukken, doch kwam na veel dwalen eerst den 26en vóór de kloof van Beniët uit, toen deze, ten gevolge van de omtrekking, welke dien morgen begonnen was, reeds was verlaten. Deze colonne bleef vóór den ingang der kloof bivakkeeren, verkende enkele paden, welke naar Tangsé leidden, doch keerde den 28en 's morgens naar Keumala Dalem terug, toen zij niets van de 1e colonne vernam.

Ook de Engelschen ondervonden op hunne expeditiën meermalen de nadeelige gevolgen van het gebruiken van meerdere operatielijnen. Als voorbeeld hiervan kunnen de twee volgende tochten dienen :

1°. In den Zoeloe-oorlog werd, om een zoo breed mogelijk front te gelijk van vijanden te zuiveren, langs 5 verschillende lijnen in even zoovele colonnes opgerukt, die elkander niet konden steunen, doch ieder op zichzelf sterk genoeg geacht werden om den vijand het hoofd te bieden.

De Zoeloe's kozen de 2e en 3e colonne voor hun aanval en vernietigden deze gedeeltelijk in het bekende gevecht bij Isandlwana, zoodat het overschot moest terugtrekken.

De overige troepen — kort daarna op hunne beurt door de Zoeloe's aangegrepen — konden niet meer voorwaarts rukken, doch moesten zich tot het defensief bepalen op de plaats, waar zij zich bevonden, totdat in der haast ontboden versterkingen waren aangekomen.

2°. IIe Eng.-Afghaansche oorlog, 1878/81. In den nacht van den 21en November 1878 rukte het Kabulkorps onder bevel van Generaal BROWNE, van uit Jamrud het Afghaansche gebied binnen om de sterke vesting Ali Mesdjid, die den Khaiber-pas beheerscht en door 4000 Afghanen met 24 stukken geschut verdedigd werd, te nemen.

Hiertoe werden de volgende dispositiën genomen.

a. De inf. brigades I en II zullen van de grens noordwaarts naar Sapri marcheeren, vanwaar de 1e brigade naar Rotas, en de IIe naar Kota Kustia zal gaan om Ali Mesdjid in den rug te grijpen.

b. De overige troepen van het Kabulkorps rukken den Khaiber-pas binnen en beginnen den aanval in front om 1 uur n.m. van den 22en November, op welk tijdstip de 1e brigade bij Rotas kan zijn aangekomen.

Uitvoering.

Den 21en November 7 uur v.m. rukt BROWNE met de IIIe en IVe brigade inf., 1 brigade cavalerie en 4 batterijen — allen voorzien van 3 dagen vivres — den pas binnen, bereikt om 1 uur n.m. den Schagai-pas en laat hiervan den westelijken kam bezetten door een deel der IVe brigade, omdat zich eene sterke Afghaansche macht op den Rotasberg vertoonde. Nadat de artillerie hier eveneens in stelling gekomen is, begint een artillerie-strijd tot 2 $\frac{1}{2}$ n.m., waarna weder voorwaarts wordt gerukt, omdat de bevelhebber vermeende, dat de Ie brigade nu zeker reeds in den rug bij Rotas zou zijn aangekomen.

Om 3 $\frac{1}{2}$ n.m. ontspoon zich echter een hevig gevecht bij den Engelschen rechtvleugel — die tegenover eene bijna onneembare Afghaansche positie was gekomen — op hetzelfde oogenblik, dat de Engelsche voorhoede, die den Khaïber-pas overgestoken was om op den linkervleugel tegen het fort op te rukken, teruggeslagen werd.

BROWNE werd gedwongen terug te trekken, daar hij niet langer kon stand houden en van de omtrekkende colonnes niets vernam. Onder hachelijke omstandigheden moest hij den nacht in den Khaïber-pas doorbrengen.

De IIe brigade, met 1 dag vivres bij den man en 2 in den trein, was 20 November om 5 uur n.m. op marsch gegaan, gevolgd door de Ie brigade. Om 10 $\frac{1}{2}$ n.m. werd Gudar Lushura (8 K.M.) bereikt, waar de uitgeputte troep zonder vuur in eene ijzige koude moest bivakkeeren.

Den 21en November wordt doorgerukt, om 1 $\frac{1}{2}$ n.m. Paniput bereikt, doch zonder trein, omdat deze niet had kunnen volgen. Nu werden 2 inlandsche regimenten — zonder vivres — doorgezonden naar Kota Kustia, waar zij eerst te 4 uur aankwamen.

De trein bereikte eerst 3 dagen later Paniput, laat staan Kota Kustia, zoodat zonder twijfel deze regimenten en ook de rest der IIe brigade den volgenden morgen, door den honger daartoe genoodzaakt, hadden moeten terugtrekken, indien de Afghanen stand gehouden hadden.

De Ie brigade, die de IIe brigade gevolgd was, was door het oponthoud van den trein gedwongen, den nacht van 21/22 November in Sapri te bivakkeeren en kwam eerst den 22en 's middags te Rotas, alwaar de onmogelijkheid bleek, Ali Mesdjid te bereiken wegens de loodrechte bergbellingen. Er werd nu naar Paniput teruggekeerd, om vandaar door den Tortong-pas naar Ali Mesdjid op te rukken. Dit werd den 23en November 's middags, dus twee dagen te laat, bereikt.

Hadden de Afghanen stand gehouden, dan had de IIe brigade moeten kiezen tusschen verhongeren of terugtrekken, de IIIe en IVe brigade tusschen een hernieuwden frontaanval zonder steun der andere troepen of terugtrekken, terwijl de Ie brigade den 23en vermoedelijk geheel alleen tegenover Ali Mesdjid zou gestaan hebben.

Gelukkig had de Afghaansche bezetting uit lafheid in den nacht van 21 op 22 November het zeer sterke fort verlaten, met medeneming van eene groote kudde schapen, welke dien nacht gedeeltelijk bij de uitgehongerde IIe brigade terecht kwam en deze de overtuiging schonk, dat het fort verlaten was. 1)

(Zie ommezijde.)

1) Zie schets X.

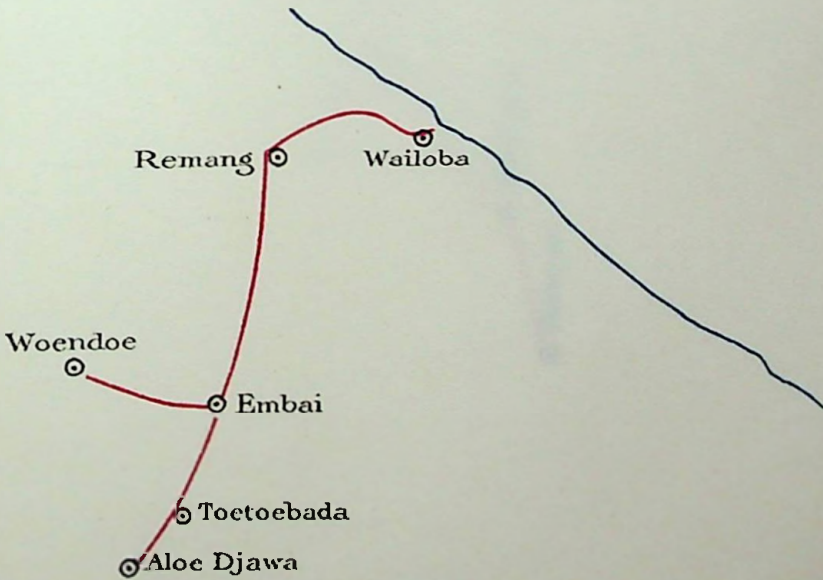
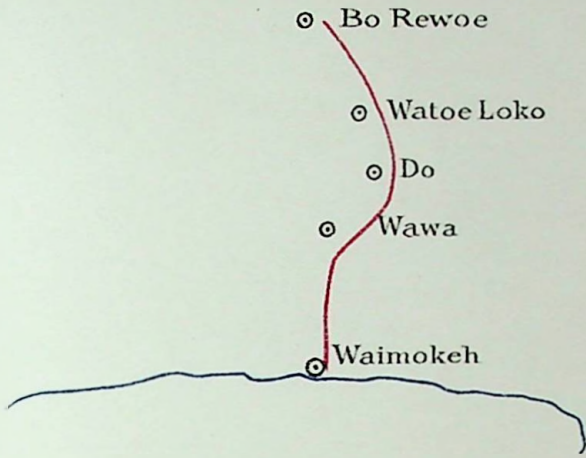
E R R A T A.

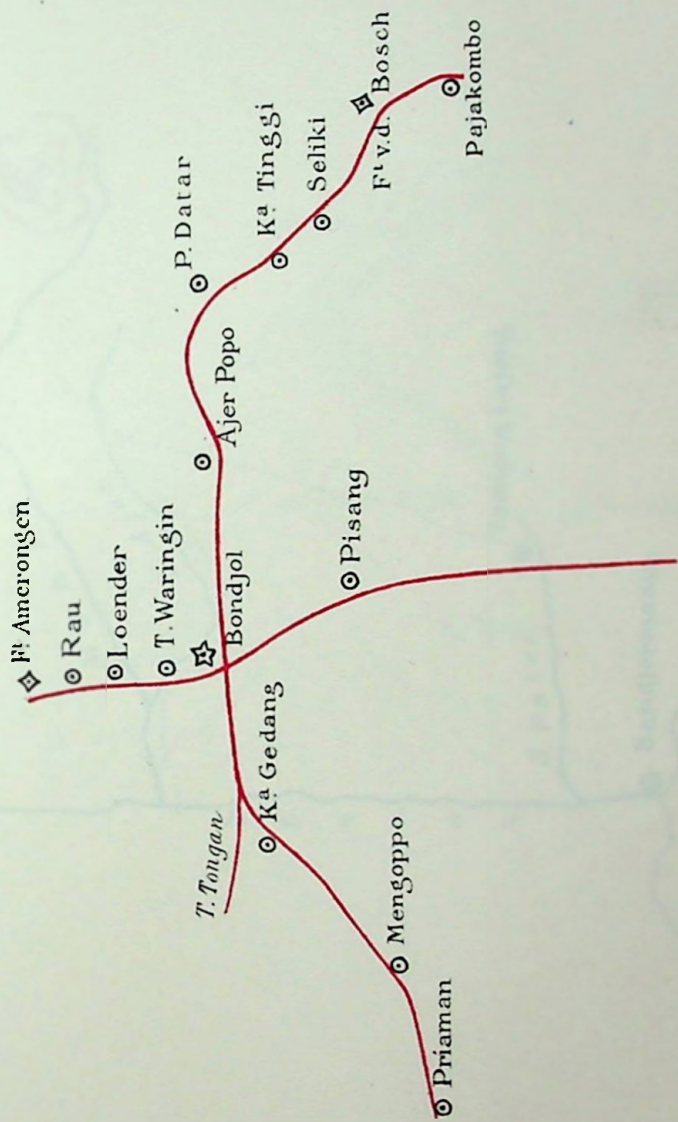
Bladz. 412, regel 3 v. o. (zie afl. V) staat: nevens, lees: *neven-*,

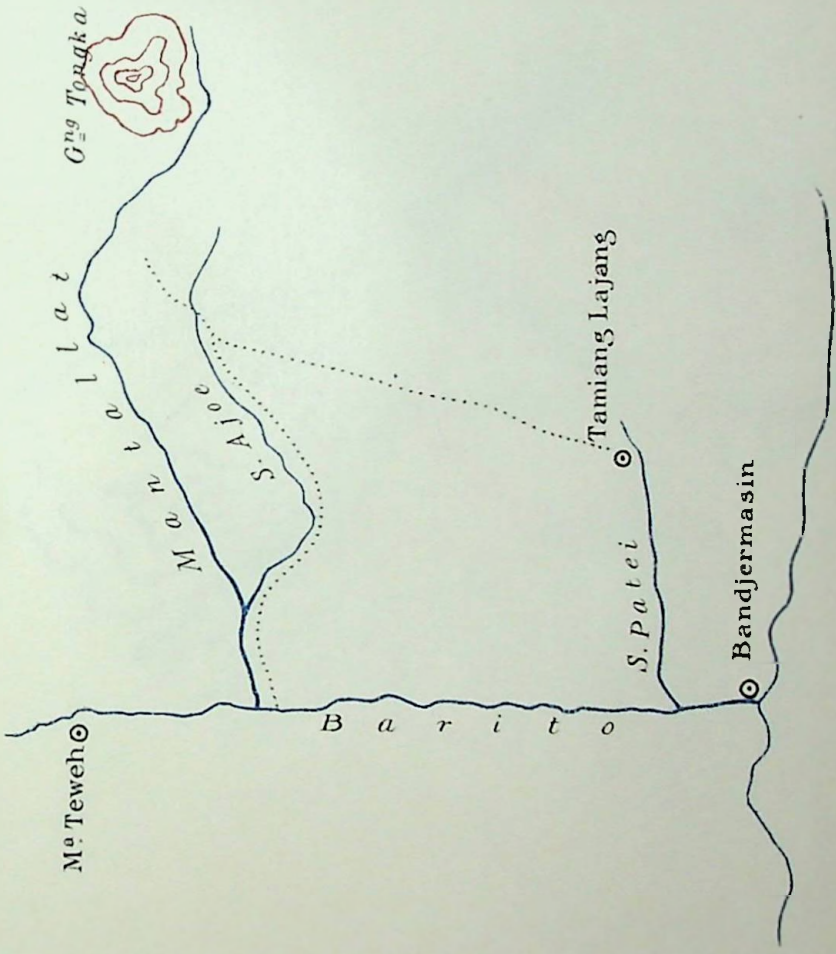
Bladz. 443, noot, regel 4 v. o. (zie afl. VI) staat: voor de hen, lees: *voor de door hen*

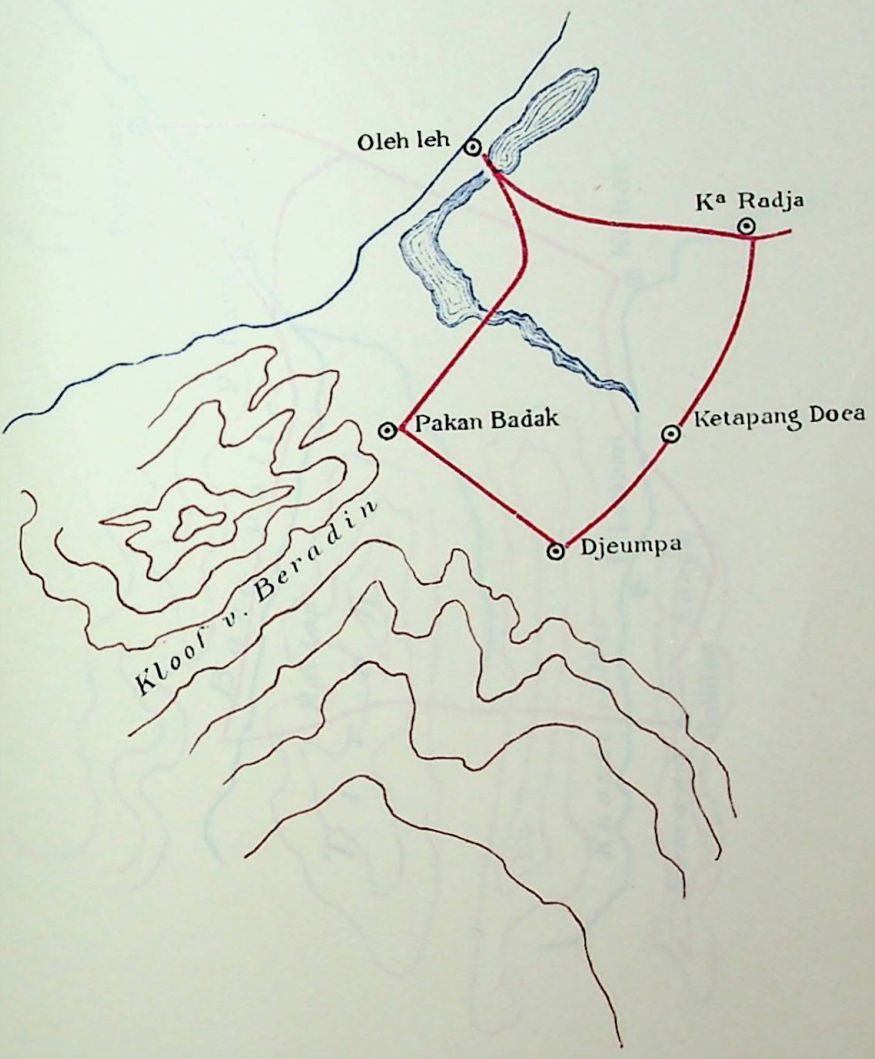
Schets III, afl. VII staat: T. Tongan, lees *T. Toenga*.

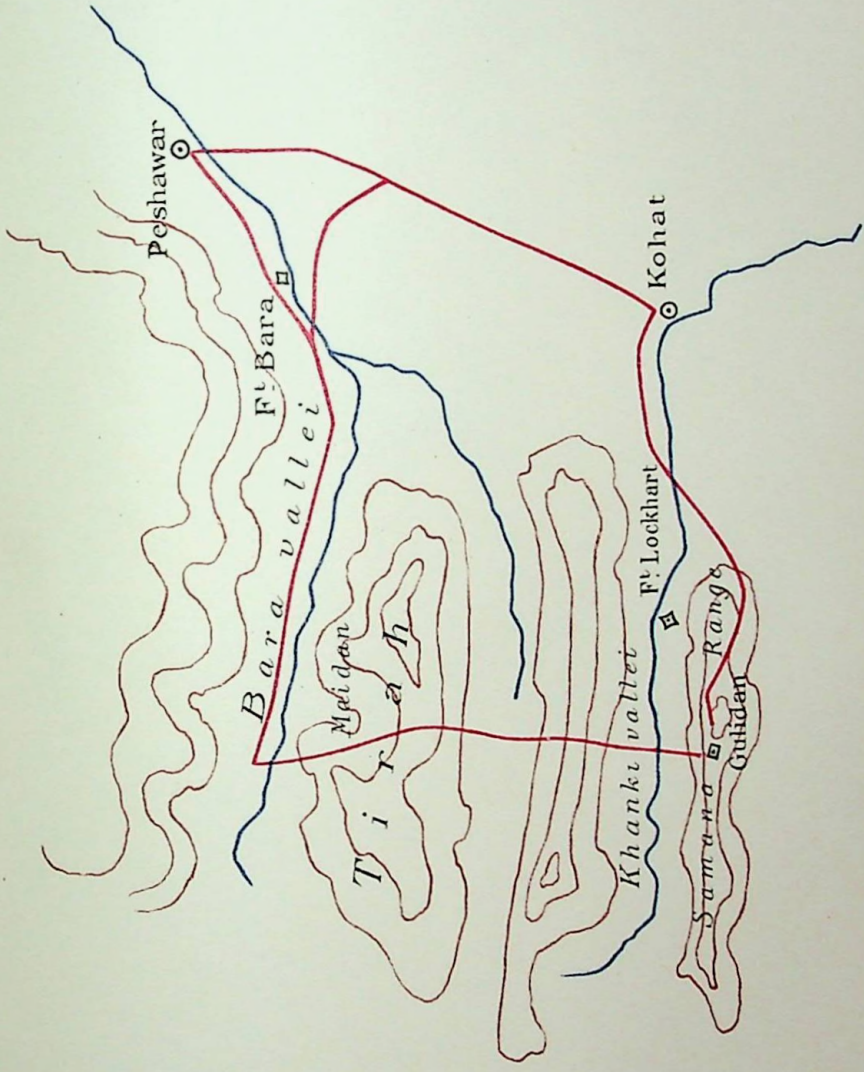
Schets V, afl. VII staat: Djeumpa, lees *Djeumpit*.

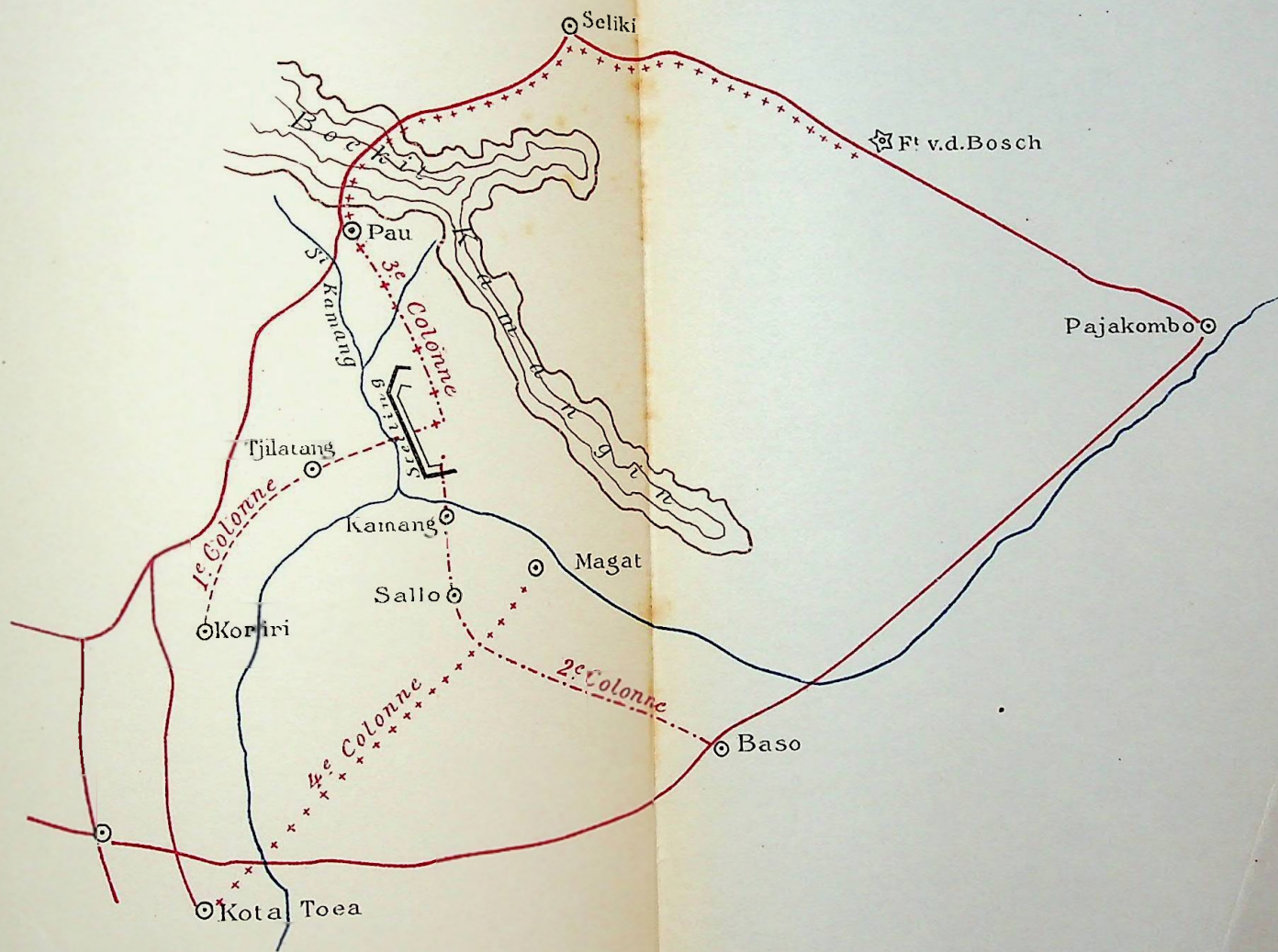

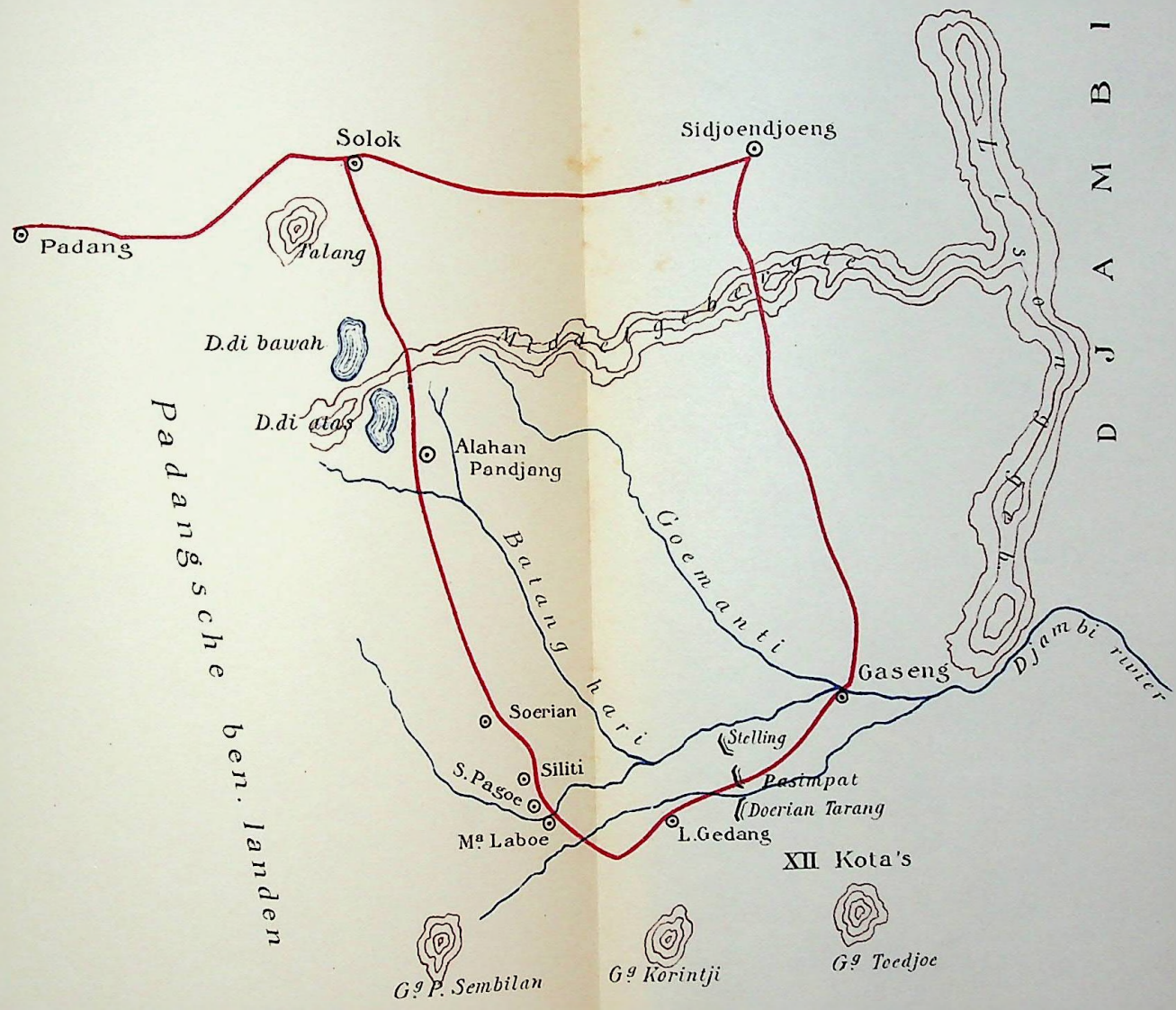

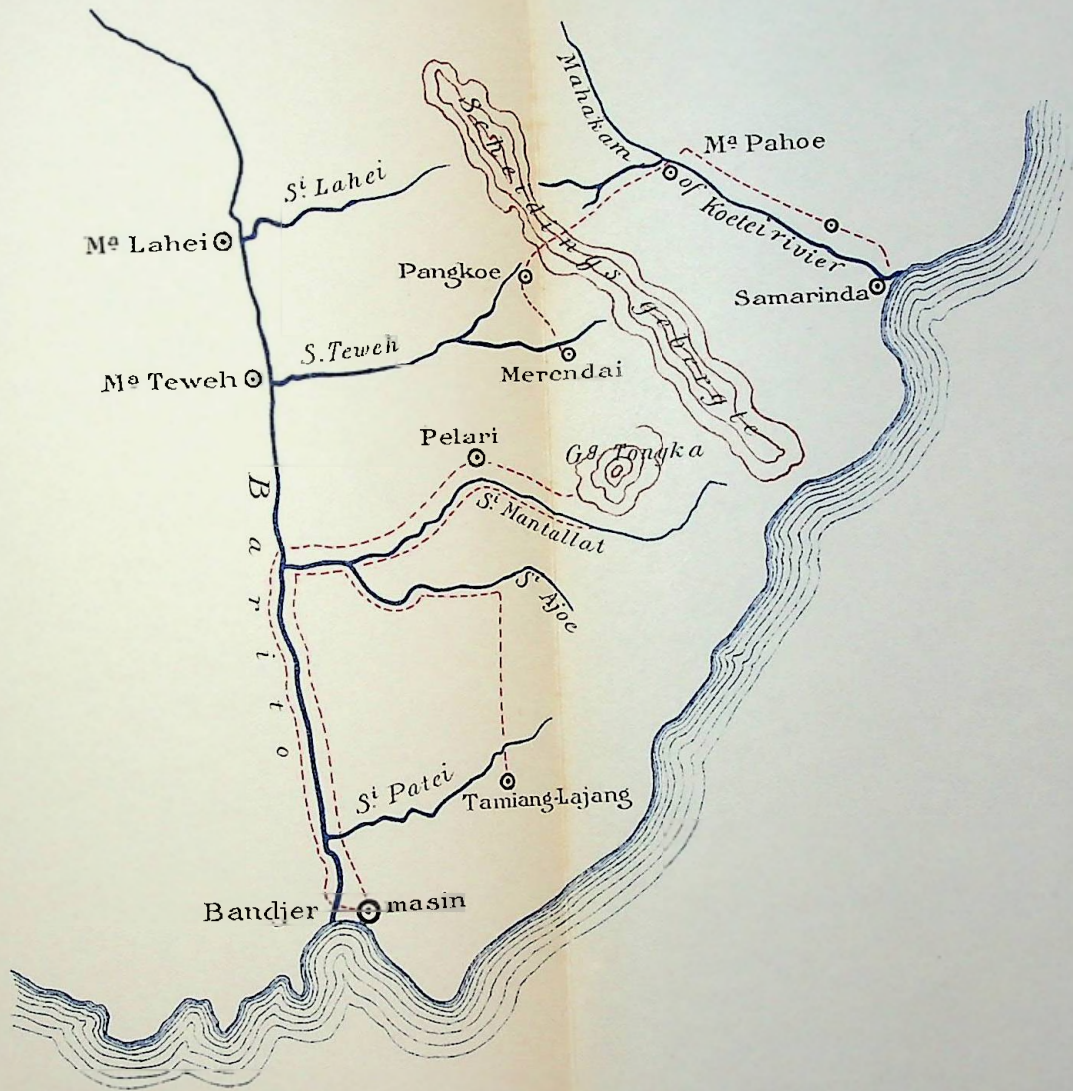

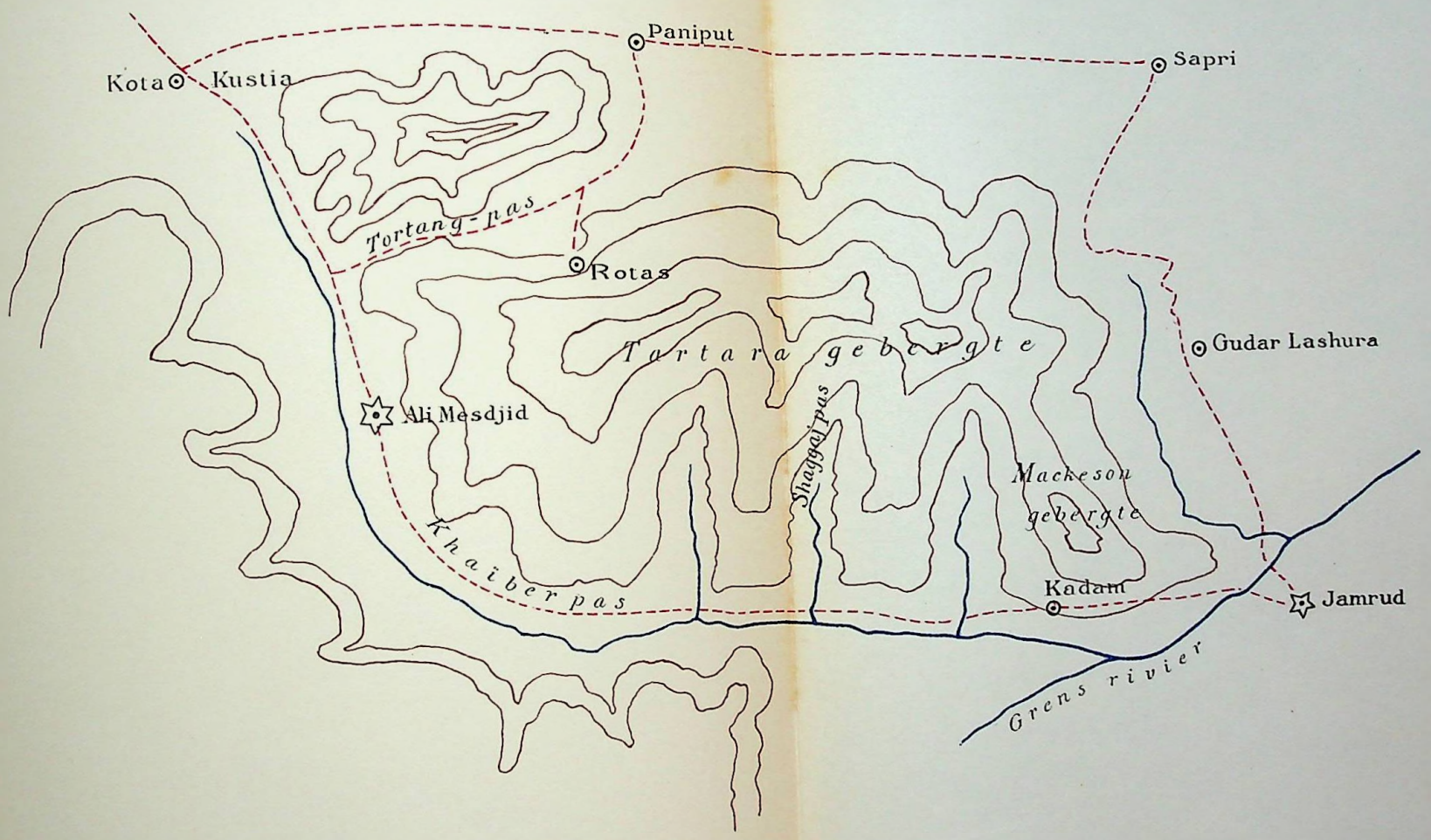

padangsche
ben. landen

D
J
A
M
B
I

± 1: 200.000

